УзССР Давлат китоб палатаси
Инв.
Гос. книжная палата УзССР
2 МАР 1993

Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан
чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг газетаси

10 МАРТ, ЧОРШАНБА
№ 47 (552).
1993 йил.
Сотувда эркин нархда.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ЖАҲОНДАГИ ЕТАКЧИ ЖУРНАЛИСТЛАР БИЛАН УЧРАШУВИ ЮЗ МИНГЛАБ ТЕЛЕТОМОШАБИНЛАРДА КАТТА ТААССУРОТ ҚОЛДИРДИ

УШБУ УЧРАШУВ ТАФСИЛОТЛАРИ ДУНЁ МАТБУОТИ ВА ТЕЛЕВИДЕНИЕСИДА КЕНГ ЁРИТИЛМОҚДА. ГАЗЕТАМИЗНИНГ НАВБАТДАГИ СОНЛАРИДАН БИРИДА МАЗКУР КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ТЎЛИҚ МАТНИ ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИ.

ЎЗБЕКИСТОН Жумҳурияти Президенти Ислом Каримовнинг яқинда хорижий мамлакатлар журналистлари билан ўтказган матбуот конференцияси шу куннинг муҳим воқеаларидан бири сифатида чет эл сиёсатдонлари даврасида, оммавий ахборот воситаларида кенг муҳокама этилмоқда.

Шу воқеа муносабати билан «Халқ сўзи» мухбирлари турли соҳа кишилари билан учрашиб, Президентнинг матбуот конференциясида баён этган фикр-мулоҳазаларига муносабатларини ўргандилар. Қуйида уларнинг айримлари билан танишасиз.

М. ЙЎЛДОШЕВ,
Зангиота туманидаги «Хонобод» маҳалла қўмитаси котиби

— КОНФЕРЕНЦИЯ бораётган залдаги вазиятни кузатиб ўтириб, шундай фикрга келдим: мустақил Ўзбекистон бошдан кечираётган бугунги оғир иқтисодий аҳвол, жумҳуриятимиз раҳбарлари ўтказаётган ички сиёсат хусусидаги ҳар хил ёлғон-яшиқ, ҳатто ғайрлик билан ёзилаётган, айтилаётган гаплар ман-ман деган журналистларни ҳам чалғитмоқда. Назаримда, хорижнинг йирик матбуот органлари вакиллари И. Каримовнинг президентлик салоҳиятини синаб кўрмоқчи бўлишди. Балки мен янглишаётгандирман. Ҳар ҳолда менга шундай туюлди. Чет эллик журналистларнинг илмоқли саволларига Президентимизнинг оғир-босиқ, аниқ мисоллар асосидаги жавоблари Ўзбекистон шаънига айтилаётган турли уйдирмаю бўҳтонларга яна бир кучли зарба бўлди.

Тарихни орқага қайтариб бўлмаганидек, мустақил Ўзбекистонни ҳам ўзи танлаган тараққиёт ва истиқбол йўлидан тойдириб бўлмайди энди. Чунки бу йўлнинг энг тўғри ва энг мақбул йўл эканлигини кўпчилик тушунди, уни халқнинг ўзи қўллаб-қувватлай бошлади. Демак, энди орқага қайтиш йўқ. Бу йўл Ўзбекистонни яқин йиллар ичида жаҳондаги энг бой мамлакатлар қаторига олиб чиқиши муқаррар эканлиги ойдинлашиб қолди.

М. УСМОНДИЁРОВА,
«Ўзбектекстильмаш» заводи касаба уюшмаси кутубхонаси мудири

— ЁЛҒОННИНГ умри қисқалигини била туриб ғарб оммавий ахборот воситалари Ўзбекистондаги аҳволни бузиб кўрсатишга уриндилар. Уларнинг назарида гўё республикада демократияга тўсқинлик бўлаётганмиш. Баъзида биз эндигина тоталитар тузумдан халос бўлиб оёққа тураяпмиз-ку, жаноблар, наҳотки сиз буни кўрмаяпсиз, дегим келади. Республикамиз мустақил бўлгандан кейин қисқа фурсатда ўнлаб қонунлар қабул қилинди. Яна қанчаси тайёрланаяпти. Қонунлар доирасидан четга чиқмасликнинг ўзи демократия эмасми? Оврупо, Америка давлатларида 200 йилдан зиёд демократик тузум шаклланаяпти. Аммо ҳали ҳам тугал эмас.

Мана бир мисол: илгари корхонамизда буюртмадан бошқа ҳеч нарса ишлаб чиқарилмасди. Бунга рухсат ҳам йўқ эди. Ҳозирчи? Давлат буюртмасидан ташқари халқ истеъмоли учун нима зарур бўлса, харидоргир бўлса, бас, тайёрланаяпти. Менимча, буларнинг ҳаммасига республика Президентининг саъй-ҳаракатлари, одилона сиёсати туфайли эришилди.

Мен ана шу савол-жавобни «зангори экран» орқали кўрдим. Уларнинг тагдор саволларини эшитиб, ўрганган кўнгил ўртанса қўймас деганларидек, аксарият журналистлар барибир эшитганларини, бор ҳақиқатни эмас, ўз билганларича ёзсалар керак, деган фикрга келдим. Ҳа, майли, хорижийлар нима деб айюҳаннос солишса—ўзининг иши. Назаримда, улар бир нарсани—вақтнинг олий ҳакамлигини унутишган кўринади.

СУРАТДА: Ўзбекистон Республикаси Президенти иштирокида ўтган матбуот конференцияси қатнашчилари Самарқандда.

А. СУЛАЙМОНОВ,
меҳнат фахрийси, пенсионер

— МЕН сиёсатдан йироқ одамман, аммо ҳар бир фуқаро жамиятнинг аъзоси сифатида ижтимоий-сиёсий ҳаётдан четда туришга ҳақсиз эканлигини яхши биламан. Шу боис нафақахўр бўлишимга қарамай, жумҳуриятимиз ҳукумати олиб бораётган сиёсатни ўзимча кузатаман, тушунишга ҳаракат қиламан. Президентимиз И. Каримовнинг хорижий журналистлар билан мулоқотини кўриб, унинг сўзи билан иши бир, мамлакат ва халқ тақдири учун чинакам жон куйдирадиган раҳбар эканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдим. Пенсионер ва кам даромадли оилаларга имкони борича имтиёзлар бериб, қулайликлар яратилаётганлигини ўз ҳаётимизда ҳис қилаяпмиз. Уюшган жиноятчиликка, порахўрлик, чайқовчиликка қарши кураш бошланганини «ойнаи жаҳон» орқали ҳар куни кўриб турибмиз. Нарх-наво қўшни мамлакатлардагига қараганда арзон. Бу Президентимиз бошлиқ ҳукумат ўтказаётган ички сиёсатнинг шарофати эмасми, ахир? Ким нима деса деяверсин, аммо бизнинг тўғри йўлга чиқиб олганимиз рост.

ЎЗБЕКИСТОН Ватаним маним

«ХАЛҚ СЎЗИ» МУХБИРЛАРИ ВА ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ АХБОРОТ АГЕНТЛИГИ ХАБАРЛАРИДАН

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

● ЖИЗЗАХДА Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат» рисоласини ўрганишга бағишланган илмий-амалий анжуман бўлди.

Вилоят ҳокими Э. Турсунов ва бошқалар анжуманда сўзга чиқиб, мазкур китобда Ўзбекистоннинг келажаги белгилаб берилганини таъкидладилар, унда баён этилган фикрлар асосида вилоятда ижтимоий-иқтисодий вазиятни барқарорлаштириш, ҳамма жойда қонунга риоя этилишини таъминлаш, ҳуқуқ-тартибот идоралари фаолиятини яхшилаш, жиноятчиликнинг пайини қирқиш юзасидан амалий вазифаларни аниқлаб олдилар.

КОНЧИЛАР ТЕЛЕВИЗОР ЙИҒИШАЯПТИ

● ОЛМАЛИҚ. Кон-металлургия комбинати телевизорлар чиқаришга киришди.

КОНЧИЛАР саноат чиқиндисини Япония, Сингапур сингари мамлакатларга сотиб, ўрнига телевидео аппаратураларининг эҳтиёт қисмларини олишди. Махсус цехда йиғилаётган «ойнаи жаҳон»лар савдо ташкилотлари орқали республика аҳолисига сотилади.

САМАРАСИ 18 МИЛЛИОН СУМ

● МАРҲАМАТ. Олтингугурт ва оҳак аралашмасидан қишлоқ хўжалик экинлари зараркунандаларига қарши курашда қўлланадиган «ИСО» дориси тайёрланаяпти.

ИЛГАРИ кимёвий дорилар МДҲ ва хорижий мамлакатлардан валютага сотиб олинарди. Бунинг устига йўл харажатлари ҳам кам бўлмасди. Энди экинларни ҳимоя қилишда қўлланадиган дори учун ҳеч кимнинг бошини қотиришга ҳожат йўқ. Мутахассисларнинг таъкидлашига қараганда, янги дори қўлланса, бир районнинг ўзида 18 миллион сўм иқтисод қилинар экан.

«ИНСОФЛИ» ЎҒРИЛАР

● ЧИРОҚЧИ. Кўкдала қишлоғида ғалати ўғрилар пайдо бўлди.

УЛАР аҳоли қўйларининг гўштини олиб калла-пойчаси, терисини уй эгасига қолдириб кетишаяпти. Қишлоқ одамлари ҳайрон: бу гўштхўрлар тўрт оёқлимикан ёки...? Чунки Қашқадарёнинг Ўрта чўлидаги бу қишлоққа яқин ўн йилларда йиртқич оралламаган эди-да.

ҚИШ ҚОРСИЗ УТДИ

● ТЕРМИЗ. Бу йил ёққан қор ер юзини оқартирмади.

ВИЛОЯТ об-ҳавони ўрганиш маркази мутахассисларининг айтишига қараганда, бу ҳол 20 йилдан буён кузатилмоқда экан. Фақат бир марта 1977 йилнинг январь ойида 14 сантиметр қалинликда қор ёққан эди. Ўшандан бери термизликлар қорга ёлчишмайди.

«ЯНГИ КУН» ТУҒИЛДИ

● ТОШКЕНТ. «Новий день» («Янги кун») газетаси Марказий осиёлик муштарийларга манзур бўлди.

МАҚСАД Марказий Осиё давлатлари халқларини бир-бирларига яқинлаштиришдан ташқари минтақанинг ютуқ ва муаммолари, тарихи, маданияти, илм-фан, маориф, экология масалалари, ижтимоий ҳаётга оид муҳим янгиликлар, воқеаларни ёритишдир.

КУНДУЗИ ИШЧИ, КЕЧАСИ УҒРИ ЭКАН

● БУХОРО. Аэропортнинг ёнилғи мойлаш омборида ин қуриб қолган бир гуруҳ муттаҳамлар жиноят устида ушланди.

ВИЛОЯТ миллий хавфсизлик бошқармасининг тезкор гуруҳи 700 литр бензинни пуллаб фойдани «арра» қилаётган «ишбилармон»лар қўлига кишан урди. Терговда улар аввалроқ 5 тонна бензин, 2 тонна дизель ёнилғисини ҳам ғумдон қилганликларига иқрор бўлишди.

ТРАКТОРСОЗЛАР ДУРАДГОРЛИК ДАСТГОҲЛАРИ ЯСАШАЯПТИ

МАРҒИЛОН. Касби трактор ва автомобиль моторларини таъмирлаш бўлган ишчилар яна бир ҳунар эгаси бўлдилар.

ТРАКТОР ва автомобиллар моторларини таъмирлашга ихтисослашган ушбу корхона эҳтиёт қисмларнинг қимматлиги, тақчиллиги туфайли ҳозир ярим қувватда ишлаяпти. Завод раҳбарлари ишчи ўринларини қисқартирмасдан янги цех очиб, унда ёғоч тиладиган ускуна ясашни йўлга қўйишди.

ҚАЛЛОБЛАР ҚЎЛГА ТУШДИ

НАВОИЙ РАЙОНИ. Ражаббой ва Ҳамроқул Қиличевлар уйда техник спиртдан арақ тайёрлашаркан.

ҲУҚУҚ-тартибот посбонлари қаллобларни қўлга олди. Уларнинг уйидан арақ ясашга мўлжалланган, истеъмолга яроқсиз спирт, тайёр ароқлар топилди.

ОВОРА БУЛМАЙ ТАЙЁРИНИ ОЛИШАДИ

ЖИЗЗАХ РАЙОНИ. Уй бекаларининг рўзғор юмушлари анча камайди.

УЛАРНИНГ аксарияти компотлар, мураббolar ва бошқа ширинликлар тайёрлашдан халос бўлишди. Таркибида дармондорилар бисёр бўлган бундай маҳсулотларни ишлаб чиқаришни энди район матлубот уюшмасининг Учтепадаги корхонаси ўз зиммасига олди.

● *Президент фармонлари қандай бажарилмоқда?*

Республикамизда уюшган жиноятчилик, коррупция, иқтисодий қўпорувчилик, халқ мулкини талон-торож қилиш сингари яқин ўтмишнинг иллатларига қарши бошланган аёвсиз курашда Фарғона вилоятининг давлат назорати бошқармаси, унинг таркибига кирувчи шаҳар, туман инспекциялари ҳам четда қолишмаяпти. Назоратчилар ҳуқуқ-тартибот органлари, миллий хавфсизлик хизмати ходимлари билан биргаликда республикамиз Президенти Ислом КАРИМОВнинг ташаббуси билан бошланган бу ҳаракатнинг олдинги сафларида бўлишга интилишмоқда. «Халқ сўзи» мухбири Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат назорати қўмитасининг Фарғона вилоят бошқармаси бошлиғи Муқимжон ЖЎРАЕВ билан бугунги ишлар ҳақида суҳбатлашди.

ЎЗБОШИМЧАЛИК, ЛОҚАЙДЛИК— МУСТАҚИЛЛИК ТУШОВИ

ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ ДАВЛАТ НАЗОРАТЧИЛАРИ ЖИНОЯТЧИЛИК, ХАЛҚ МУЛКИНИ ЎҒИРЛАШ, ИҚТИСОДИЙ ҚЎПОРУВЧИЛИК СИНГАРИ ИЛЛАТЛАРГА ҚАРШИ МУРОСАСИЗ КУРАШНИ ЯНАДА КУЧАЙТИРМОҚДАЛАР

— Бошқармамиз ходимлари фаолиятининг ўзагини республика Президенти Фармонлари қандай бажарилаётганлигини назорат қилиш, бу соҳада сансалорликка йўл қўяётган, ўзбошимчалик ва лоқайдлик қилаётганларни фош этиш ташкил қилади. Фақат янги йилнинг ўтган икки ойи мобайнида бошқармамиз ходимлари томонидан қатор корхона ва ташкилотларда Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари, янги қонунлар талаб даражасида бажарилмаётгани фактлари аниқланди.

«Буюк ипак йўли»нинг энг муҳим бекатларидан бирида жойлашган Марғилон Марказий Осиёнинг ипак пойтахти бўлганлиги билан ҳам эътиборни тортади. Бу қуруқ гап эмас. Шаҳарда нафақат республикамизнинг, балки собиқ Иттифоқдаги энг йирик ипак саноати корхоналари жойлашган. «Атлас» ишлаб чиқариш бирлашмасининг довруғи эса бутун дунёга ёйилган. Қизлар, аёллар устида ял-ял ёнадиган атласларга кўзингиз тушиши биланоқ беихтиёр марғилонлик атлас усталари, шойибеқасам тўқувчилари кўз олдингизга келади.

Лекин ана шу йирик бирлашмада кейинги йилларда Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари, Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикасидаги корхоналар тўғрисида»ги қонунининг талаблари қўпол равишда бузилаётганлиги аниқланди. Сир эмас, кейинги пайтларда бозор иқтисодиётининг хуруж қилиши туфайли атлас, шойи маҳсулотларига бўлган талаб ҳам бир неча бор ортди. Ўзбекистон Давлат енгил саноат уюшмаси вазиятдан келиб чиқиб, бирлашмада тайёрланаётган маҳсулотни қатъий тартиб ва наряд асосида тақсимлаш тўғрисида махсус қарор ишлаб чиқди. Лекин бирлашма бош директори Шерали Қодировнинг манманлиги, қонунларга менсимай қараши туфайли мана шу темир интизом қўпол равишда бузилган. Фақат ўтган йилнинг ўзида 8 миллион 251 минг метр маҳсулот наряди бўлмаган 180 та ташкилотга бериб юборилган. Шулардан 56 таси маҳсулотни қайта ишлаш билан шуғулланмайдиган кичик корхоналар эканлиги ажабланарлидир. Директорнинг бу тантилиги туфайли наряди бўлган 137 та корхонадан 67 таси ўзларига ажратилган маҳсулотни ололмаган. Мана сизга давлат қонунларига, юқори ташкилотларга муносабат. Ачинарлиси шундаки, ана шу кичик корхоналарнинг 15 таси ҳисобида умуман маблағи йўқ экан. Улардан айримлари Челябинск, Ростов шаҳридаги корхоналар эканлигини қандай изоҳлаш мумкин? Мамлакатимиз ташқарисида бўлган бу корхоналар билан қандай шартнома тузилганлиги биргина бош директор-у, ўртада турган воситачиларга аён, холос. Бунинг устига ҳалигача бу корхоналардан олиниши лозим бўлган пул бирлашма хазинасига тушгани йўқ.

Ҳозирги кунда тайёр маҳсулотга аввал пул ўтказиб, муомала қилиш иқтисодий муносабатларнинг муҳим талабларидан бири ҳисобланади. Корхонада бу борада ҳам сансалорлик, ўзаро ҳайбаракаллачилик ҳукм сурмоқда. 1993 йилнинг 1 январига қадар корхона истеъмолчиларга жўнатган 346 миллион сўм маблағ бирлашма хазинасига келиб тушгани йўқ. Айниқса, салкам 70 миллион сўмлик маҳсулот Ўзбекистон Давлат енгил саноат уюшмасининг мутлоқ тақиқлаганига қарамай Ҳамдўстлик давлатларига жўнатиб юборилган. Бу пуллар ҳануз ундириб олингани йўқ. Бунинг устига савдо-сотиқдан тушадиган 5,4 миллион сўм тушум пули даъво муддатлари ўтгани учун Россия, Беларусь, Қирғизистон республикаларининг маҳаллий бюджетида қолиб кетди.

Ҳозирги кунда Россия ва бошқа Ҳамдўстлик мамлакатлари билан пул муомаласи борасида қатор муаммолар туғилганлиги ҳаммага яхши маълум. Кўпгина тадбиркор корхоналар маҳсулотга айирбошлаш — яъни, бартер йўли билан ўзаро муомалани йўлга қўйишяпти. Бирлашма Бошқирдистоннинг «Салават» ҳиссадорлик компанияси билан маҳсулотни бензинга алмаштириш учун шартнома тузган. Шу шартномага асосан республика ҳукумати 21 минг 600 метр, нархи 2 миллион 152 минг сўмлик маҳсулотни Бошқирдистонга жўнатишга розилик берган. Маҳсулот ноябрь ойида жўнатилган эди. Лекин ҳалигача шартномада кўзда тутилган бензиндан дарак йўқ.

Шунингдек, бирлашмада давлат планларини бажариш борасида ҳам қатор камчиликларга йўл қўйилган, корхонанинг маблағини кўзда тутилмаган харажатларга ишлатиш фактлари ҳам аниқланди. Бирлашмадаги носоғлом вазият бошқарма ҳайъатининг кенгайтирилган йиғилишида атрофлича муҳокама қилинди. Бирлашма бош директори Ш. Қодиров, бош директорнинг тижорат ишлари бўйича ўринбосари М. Камолов, бош ҳисобчи А. Холматов, молия бўлими бошлиғи Н. Тешабоевлар бошқарма ҳайъатининг қарорига биноан эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирилди.

Бундан икки йил аввал Фарғонада «Феринторг» деган жарангли ном билан ишлаб чиқариш фирмаси ташкил этилган эди. Фирмани ташкил этувчилар ҳам кичик одамлар эмас. Вилоят собиқ партия қўмитасининг савдо бўлими мудири И. Каримов, вилоят савдо бошқармаси бошлиғининг собиқ ўринбосарлари В. Паршиков, А. Ивановалар ҳиссадорлиқ йўли билан фирма ташкил этишганда кўпчилик анча таажжубга тушган эди.

Афсуски, фирма фаолиятининг дастлабки кунлариданоқ, вилоятга ажратилган хорижда ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотларини, радио, телевизор ускуналарини сотишни ўз тасарруфига олди. Кейинчалик эса озиқ-овқат олиб келиш ниқоби остида 1991—1992 йиллар давомида давлат буюртмасидаги 7 минг тонна пахта толаси турли хил йўллар билан чет элларга сотиб юборилади.

Бу ерда ҳам юқоридаги эркатой раҳбарларнинг тантилиги билан жўнатилган маҳсулотга ҳануз на товар, на пул олинганлик фактлари аниқланди. 1991—92 йилларда жўнатилган пахта толаси учун 118 миллион сўмлик товар ҳануз вилоятга келтирилгани йўқ. Раҳбарлар бу товарларни олиб келиш ҳақида жиддий қайғуришаётгани ҳам йўққа ўхшайди. Бунинг устига фирмадаги олғирларнинг «тадбиркорлиги» туфайли Гонгконгда ишлаб чиқарилган 9552 дона эркаклар кўйлаги божхона ходимларининг кўзини шамғалат қилиб, республикадан ташқарига олиб кетилган. Шартномада кўрсатилганидан ортиқ олинган 14.5 минг дона эркаклар кўйлаги ҳам божхона ҳисоботларида қайд этилмаган. Бу маҳсулотлар кимга, қаерга сотилганлиги биргина «ишбилармон» раҳбарларгагина аён бўлса керак. Уларнинг саховатлиги туфайли фирма тасарруфида бўлган 93 миллион сўм маблағ ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш ўрнига фирма уставига зид равишда турли ташкилот ва кичик корхоналарга судхўрлик тариқасида бериб юборилган.

Вилоят Давлат назорат бошқармаси фирмадаги мана шундай қўпол равишда қонун бузилишлари ҳамда ўз устави доирасида иш юритмаганлиги учун ҳам фирма фаолиятини тугатиш тўғрисида қарор қабул қилди. Фирма ҳисобида бўлган 126 миллион сўм маблағ, унга тегишли мол-мулклар «Маҳалла» хайрия жамғарма фондига ўтказиб берилди. Фирма номига келиши лозим бўлган 118 миллион сўмлик маҳсулотни қабул қилиб олиш вилоят матлубот жамиятлари зиммасига юклатилди. Шу молларни сотишдан тушадиган фойда эса маҳаллий бюджет ҳисобига ўтказилади.

Суҳбатдош:
Набижон СОБИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

• *Матбаачилик*

Шу кунларда республикадаги энг катта матбаа даргоҳларидан бири — «Қорақалпоғистон» нашриёти жамоаси ҳам 60 йиллик юбилейга ҳозирлик кўрмоқда. Биз мазкур нашриёт директори Ортиқбой ҲОЛИМБЕТОВ билан учрашиб, суҳбатлашдик.

ЖАҲОНДА КИТОБДАН ЯХШИ ЁР БЎЛМАС...

— Ҳар қандай жамиятда ҳам китобсиз билим, билимсиз олға силжиш бўлмаслиги азалдан маълум. Шунинг учун ҳам халқимиз китобни нондай азиз билиб, авлоддан авлодга табаррук мерос қилиб қолдиради. Бугун сиз раҳбарлик қилаётган нашриёт 60 ёшга тўлмоқда. Бу — бир инсоннинг умри демакдир. Бу давр мобайнида не-не сиёсий тўқнашувлар, қизғин курашлар бўлди. Нашриётнинг босиб ўтган йўли ҳақида қисқача айтиб берсангиз.

— Келинг, тарихга бир назар ташлайлик. 1928 йилнинг 27 августида ВКП(б) Қорақалпоғистон вилоят қўмитасининг котибияти «Қорақалпоғистон тилида нашриёт ташкил этиш тўғрисида» қарор қабул қилади. Шундан сўнг Тўрткўл босмахонасида илк китоблар чоп этила бошлайди. Ўша йиллари китоб чиқариш билан асосан вилоят халқ маорифи бўлими, газета чиқариш билан эса, Қорақалпоғистон вилоят фирқа қўмитаси ва ижроқўм шуғулланган. 1931 йилнинг апрель ойига келиб, китоб ва газета нашри билан шуғулланувчи махсус маҳкама тузиш зарурати туғилади. Шундай қилиб, Қорақалпоғистон мухтор вилояти ижроқўми раёсатида вилоят фирқа қўмитаси қарори билан «ГазЖурПО» — яъни, «Газета-журнал ва полиграфия» саноати бирлашмаси тузилади. Вилоят фирқа қўмитасининг 1932 йил 27 декабрдаги қарори билан бу бирлашма тарқатилиб, ўрнига иккита ташкилот — Қорақалпоғистон давлат нашриёти ва газета-журнал нашриёти тузилади.

Шундай қилиб, бундан 60 йил муқаддам ташкил этилган Қорақалпоғистон давлат нашриётига раҳбарлик қилиш Чимберганов ва Суюнов деган салафларимизга насиб қилади. Қолаверса, қатор йиллар мобайнида нашриётимиз равнақи учун ўз билимларини, кўз нури ва шуурини аямай меҳнат қилган Б. Исмоилов, Ç. Аббосов, Г. Изимбетов, Ш. Аҳмадиев, Н. Сағитов, М. Матназаров, Х. Галикеев, Т. Нажимов, Р. Қаипназаров, И. Жаримбетов, У. Низанов, Х. Зокиров, О. Ешимбетов сингари марҳум устозларимиз номларини бугун ҳурмат ва соғинч билан тилга оламиз.

Олтмиш йил давомида нашриёт ўз атрофига энг тажрибали қорақалпоқ зиёлиларини тўплаб, халқимизнинг маданияти ва адабиётини, фанини ривожлантиришда ва уни узлуксиз тарғиб қилишда катта роль ўйнади. Нашриёт ташкил этилганидан бери қорақалпоқ адабиётининг классиклари олимларимиз томонидан тўпланган асарлари қайта-қайта мукаммаллаштириб, нашр этилди, ўнлаб, юзлаб ёзувчи, шоир, олимларимизнинг асарларини ўқувчиларга етказиб бердик.

Нашриётимиз томонидан бир неча йиллар мобайнида «Қарақалпоқ фольклори»нинг 20 жилдлиги, «Қорақалпоқ тили изоҳли луғати»нинг 4 жилдлиги чоп этилиши халқимиз маданий ҳаётида катта янгилик бўлди.

— Суҳбатимиз мавзуини бироз ўзгартирсак. Айтингчи, ҳеч кимни «аямаётган» бозор иқтисодиёти қийинчиликларини қандай бартараф этаяпсизлар?

— Нимасини айтасиз, қоғоз ашёлари нархи илгаригидан юз баробар, матбаа хизмат ҳақи саккиз-тўққиз марта ошди. Булар барчаси табиийки китоб таннархини анча ошириб юборяпти. Матбаа сарф-харажати тобора ошиб бормоқда. Имкон қадар бу муаммоларни ҳал қилишнинг йўлларини излаяпмиз. Ўтган йили «Массагет» деб номланган кичик корхона ташкил этдик. Унда экилган пахта ва шолидан дастлабки ҳосил олинди. Гуручга қоғоз айирбошлаш бўйича баъзи жойлар билан контракт тузиб қўйганмиз. Мавриди келганда бу ишда катта ёрдам қилган Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, Олий Кенгашнинг тегишли қўмитаси, Ленинобод район ва Жуков номли давлат хўжалиги раҳбарларидан миннатдор эканлигимизни айтмоқчиман.

Тантана арафасида баъзи масалалар бўйича мулоҳазаларимни ҳам айтгим келади. Маълумки, китоб — маънавий ва маданий бойлигимиз. У китоб ҳолида йиллаб, ҳатто асрлар бўйи сақланади. Лекин афсуски, бугунги кунда уни савдо маҳсулоти сифатида сабзи-пиёз ёки помидорга тенглаштирувчилар ҳам топилади. Бу жуда аянчли ҳолдир. Китоб — бу руҳий бўстондир. У ҳар баҳорда гуллайди, ҳар баҳорда ўз асалариларини кутади. Унинг меваси шарбатидан ҳар бир авлод татиниши, баҳраманд бўлиши шарт. Шунинг учун унинг муайян вақт сотилмай туриб қолишидан қўрқмаслик керак. Афсуски, кейинги пайтларда кўпгина дўконларимизда китоб бурчаклари кўринмай қолди. Яна бир истагим: биздаги халқ таълими ва Маданият вазирлигига қарашли кўпчилик кутубхоналарга ажратилган фонднинг асосий қисмини русча китоблар ташкил этади. Эндиликда аҳоли эҳтиёжидан келиб чиқиб, буларни ўз она тилимиздаги нашрлар билан алмаштириш пайти етди.

Суҳбатдош:
М. АҲМЕДОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Жиноятчиликка шафқат йўқ

ПУЛ БАНДАЛАРИ УШЛАНДИ

Республика давлат божхона қўмитасининг Бухоро вилоят бошқармаси томонидан четга яширинча ёки қонунсиз маҳсулот олиб чиқиб кетишга уринувчиларга қарши кескин кураш олиб борилияпти.

Яқинда «Бухоро-I» станциясидаги божхона пости ходимлари иқтисодий жиноятчиларга қарши кураш бўлими билан ҳамкорликда темир йўл орқали юборилаётган юкларнинг қонунийлигини текширдилар. Жумладан, Самарқанд шаҳар «Сино» акционерлик компанияси ишлаб чиқарган 160 дона совутгичлар тегишли тарзда ҳужжатлаштирилмаганлиги сабабли давлат ҳисобига мусодара қилинди. Ярославль ва Армавир шаҳарларига жўнатилаётган бу совутгичларнинг умумий қиймати 9 миллион 120 минг сўмни ташкил қилган. Акционерлик компаниясининг собиқ президенти И. Қосимовдан 10 минг сўм жарима ундирилган.

Энди бир нарсани солиштириб кўрайлик. Янги қонун-қоидаларга асосан ҳайдовчилар темир йўл изларини белгиланмаган жойдан кесиб ўтганликлари учун 7,5 минг сўмгача жарима тўлайдилар. Қаранг, 9 миллион сўмдан зиёд маҳсулотни ғайриқонуний ҳужжатлаштирган шахсдан эса атиги 10 минг сўм жарима ундирилди. Бу кам эмасми? Қолаверса, бундай маҳсулотларга республикамизда ҳам талаб катталигини унутиб қўйганга ўхшаймиз.

Худди шу станцияда «Душанбе—Ашғабат» поезди йўловчиси М. Бекназаровнинг юклари текширилганда Японияда ишлаб чиқарилган қиймати 80.000 сўмлик рўмоллар олиб кетаётганлиги аниқланди. Моллар мусодара қилиниб, ундан 5 минг сўм жарима ундирилди.

Эшитган бўлсангиз, Ғиждувон районига қарашли Зафаробод посёлкасидан ҳам Қозоғистонга чиқиб кетса бўлади. Божхонанинг шу ердаги постида 87—12 ЧММ давлат белгили КамАЗ автомашинаси тўхтатиб текширилганда ундан 3 минг 700 литр пахта ёғи ва 3 минг 980 килограмм талқон топилди. Бу машина Қозоғистондаги Абай посёлкасида жойлашган «Барака» кооперативига тегишли бўлиб, юкларни Е. Налимбоев олиб кетаётган экан. У ҳам ҳамма қатори 5 минг сўм жарима тўлади. Хўш, дўконлардан чақирув қоғози билан зўрға топилаётган бу маҳсулотларни қайси «тўқ ҳовли»нинг боласи сотиб юборди экан?

Ўша постда Жамбул вилоятидаги Михайловский автотранспорт корхонасига қарашли 12—32 ДЖО давлат белгили КамАЗ машинаси ҳам текшириб кўрилганда 4 минг 553 килограмм талқон олиб кетилаётган экан. Начора, М. Ўринбоев ва Д. Абдирасулов деган шахслар юкларни тушириб кетишга мажбур бўлдилар.

Божхона ходимлари бир ҳафтада 8 та ана шундай ғайриқонуний хатти-ҳаракатнинг олдини олишди. Бунинг натижасида 596 минг сўмлик саноат, 544 минг 800 сўмлик сабзавот-мева, 74 минг сўмлик озиқ-овқат ва бошқа маҳсулотларнинг ғайриқонуний равишда ташиб кетилишига йўл қўйилмади. Умумий ҳисоб бўйича бир ҳафта давомида 10 миллион 382 минг сўмлик маҳсулотлар четга чиқиб кетишдан сақлаб қолинди. Бунақа мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Маннон ОТАБОЙ,
«Халқ сўзи» мухбири.

НАВОИЙ ВИЛОЯТИ ЯНГИЛИКЛАРИ

ОЛ ТОВОҒИМ, БЕР ТОВОҒИМ

НАВОИЙ вилояти билан Бошқирдистон республикаси ўртасида иқтисодий шартнома имзоланди.

НАВОИЙликлар келишувга мувофиқ ушбу республикага бир ярим минг тонна олтинчи-еттинчи тип пахта толасини жўнатадиган бўлишди. Бунинг эвазига бошқирд оғайниларимиз қурилиш материалларини беришади. Ол товоғим, бер товоғим деганлари шу-да.

ДЕПУТАТ ҲАМЁНИНИ ТОПДИ

ВИЛОЯТ кенгаши депутати Э. Турсунов ҳамён ва ҳужжатларини йўқотиб қўйгач, сўнгги илинж билан вилоят газетаси — «Дўстлик байроғи»га эълон берди.

ИККИ кундан кейин депутат раҳмат айтгани редакцияга келди. Унинг 12 минг сўм пули ва ҳужжатларини машинасозлик заводи ишчиси Виктор Башличев топиб олиб, эгасига қайтарди.

Депутат ҳам редакция ходимларига, ҳам Балишчевга раҳмат, деди.

ЭЗГУЛИКНИНГ КЕЧИ ЙЎҚ

КОНИМЕХ туманида тарихий ҳақиқатни тиклашга киришилди.

ШУ мақсадда район жамғарма банкида алоҳида ҳисоб очилди. Янги жамғарманинг асосий мақсади Улуғ Ватан урушида ҳалок бўлган ҳамюртларининг номини абадийлаштириш, қабрларига мармар лавҳалар ўрнатиш, «Номаълум солдат» ёдгорлигини қайта таъмирлаш каби эзгу ишлардан иборат. Ҳозиргача жамғармага 300 минг сўм маблағ тўпланди. Шуниси муҳимки, районда ҳеч бир жамғармага бу қадар кўп пул тушмаганди. Конимехликлар муқаддас китобимизда битилган «Ватанни севмоқ иймондандир» деган улуғ сўзни ғоят қадрлашди. Эзгу ишнинг эса кечи бўлмайди.

М. МАРДИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ВОДИЙДА ЯГОНА

НАМАНГАН. Замонавий хорижий технология билан тўла жиҳозланган яна бир корхона иш бошлади.

«ОРОМГОҲ» мавзесида ташкил этилган «Асал» корхонаси ҳозир Фарғона водийсида ягона. Бу хайрли ишни йўлга қўйишга вилоят ҳокимлиги ҳамда Маданият ва умуминсоний қадриятлар халқ академияси ҳомийлик қилишди. Уларнинг ёрдами туфайли ГФРнинг «Верфико» фирмаси билан шартнома тузилди ва қисқа муддат — беш ойда етти миллион икки юз минг сўмлик қурилиш-монтаж ишлари бажарилиб, корхона фойдаланишга топширилди.

Айни пайтда корхонада бир сменада 5 тоннагача асал қадоқланиб истеъмолчиларга етказиб берилаяпти. Келгусида бу ерда бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, турли мевалар шарбатларини ҳам қадоқлаш режалаштирилаяпти.

А. МАДАТОВ.

• *Ажабо*

КЕЛАЖАК КИЧИК КОРХОНАЛАРНИКИ...МИ?

Кейинги кунларда биз бозор иқтисодига кириб бораётганимиз, кичик, шахсий, хусусий корхоналар, давлат мулкини хусусийлаштириш ҳақида кўп бош қотирмоқдамиз. Бу йўналишга кирмасак, ҳеч иш қила олмаслигимизни ҳам яхши тушунмоқдамиз. Унча-мунча корхоналарни очаяпмиз ҳам. Ва афсуски, кўп ўтмай бу корхоналардан аҳоли норози бўлгач, шоша-пиша уларни ёпишга тушяпмиз.

Яқинда Жиззах вилоят давлат назорати бошқармаси бу хусусда кенг қамровли текшириш ўтказган эди. Унинг якунларида айтилган гап тўғри: фаолият кўрсатаётган корхоналарнинг асосий қисмида моддий-техника базаси мустаҳкам эмас, хом ашё ва материаллар билан таъминлаш, тайёр маҳсулотни истеъмолчига етказиш, хом ашёни қайта ишлаш бўйича айтарли иш қилинмаяпти. Кўпчилик корхоналарнинг фаолияти маҳсулот олиб сотишга қаратилган. Ва бу борада улар хоҳлаб-хоҳламай, молиявий чалкашликларга йўл қўймоқдалар. Қолаверса, молиявий назорат ўз ишини аниқ режалаштириб ололмагани туфайли, бир қанча корхоналар ўз даромадларини яширмоқдалар, кам солиқ тўламоқдалар ва ҳеч қандай жазосиз қолмоқда. Бу жазосизликни кўрган бошқа корхоналар албатта ўрнак олмоқда... Оқибат кимлардир қўлга тушмоқда, сўнг ўрмонга ўт кетиб, ҳўлу қуруқ баравар ёнмоқда.

Арнасойдаги «Амина она» кичик корхонаси ўз низомига кўра устки кийим-бош тикиб сотиши керак эди. Аммо амалда автошиналар келтириб сотиш билан машғул бўлган. РАПО ва ХПЭУ ташкилотлари «Амина она»га 17 минг ва 43 минг сўм пул ўтказиб, автошина харид қилишган. Эътибор беринг-а! Давлат корхоналари шахсий корхонадан нарса харид қилмоқда. Автошина бугун қанчалар топилмас матоҳга айланганини эса ҳамма яхши билади. Афсуски, шу хизматлари эвазига «Амина она» айбдор, чунки унинг низомида...

Шунинг билан биргаликда кўплаб кичик корхоналар шахсий ғараз, манфаатлар учун ишлаётгани ҳам сир эмас. Бу тўғрида давлат назорати ходимлари самарали меҳнат қилганлар. Улар аниқлашганки, раиси Ц. Хачатурян бўлмиш «Ласточка» ширкатига Дўстлик туманига қарашли Ленин номли давлат хўжалиги 186703 сўм, Арнасой туманидаги Василевский номли давлат хўжалиги 189074 сўм пулни қурилиш учун ўтказиб беришган. Лекин ушбу хўжаликлардаги қурилишларга кетган материаллар ва хом ашёлар ҳақида ҳеч қандай ҳужжат йўқ. Афсуски, шунақа шубҳали қурилишлар бугунги кунда хўжаликлар ва ширкатлар орасида урчиб бормоқда. Бу ҳақда халқ орасида турли-туман афсоналар ҳам мавжуд. Эмишки, ҳеч қандай қурилиш қилинмайди. Шунчаки пул икки ташкилот раҳбарлари орасида бўлинади. Нега деганда хўжалик фақат пул ўтказиш йўли билан ишлашга мажбур. Кичик корхоналар эса нақдига ҳам, насияга ҳам юраверади ва ҳоказо. Бу гапларнинг қанчаси рост, қанчаси ёлғон, бу менга қоронғу. Лекин ҳар қандай афсонанинг тагида маълум даражада ҳақиқат ётиши ҳам тарихдан маълум.

Вилоят, шаҳар ва туман ҳокимликлари томонидан тузилган комиссиялар суст ҳаракат қилаяптилар. Ўз вақтида корхоналарни рўйхатга олиш ва қайта рўйхатдан ўтказиш ишини секинлик билан бажармоқдалар. Масалан, 1992 йилнинг олти ойи мобайнида Дўстлик туманида 64 кичик корхонанинг 24 таси қайта рўйхатдан ўтказилган, холос. Мирзачўл туманида эса мазкур йилда биронта ҳам корхона қайта рўйхатдан ўтказилган эмас. Айрим туманлар рўйхатдан ўтказишгану бу тўғрида юқори ташкилотларга ҳисоб беришмаган.

Рўйхатдан ўтса-да, мутлақо фаолият кўрсатмаётган ёинки ҳеч нарса ишлаб чиқармаётган (Низомида шундай дейилса-да) корхоналар ҳам кўп: Дўстликда 26 та, Арнасойда 18 та, Бахмалда 24 та, Жиззахда 12 та.

Жойларда ҳокимликлар ва унинг тегишли идоралари, солиқ инспекцияси, давлат санитария назорат станциялари кичик корхона ва кооперативларга ҳеч қандай ёрдам кўрсатмаяптилар, назорат қилмаяптилар. Кичик корхоналар ўз билганларича кун кўрмоқда. Шу аснода айримлари жиноят йўлига ҳам кириб кетмоқда, бошқалари жиддий молиявий хатоларга йўл қўймоқда. Ва ҳокимликлар ўзларининг уқувсизликларини, кичик корхоналар ишини яхши йўлга қўя билмасликларини яшириб, қонунлардан ўз фойдаларига бандлар топиб, биратўла кичик корхоналарни ёпиб ташламоқдалар. Бу ишда йўқчиллик, очкўзлик, халқнинг ана шундай шароитда кичик корхоналарга нисбатан ғазаби уларга ғоят қўл келмоқда.

Яқинда Жиззах шаҳар кенгаши сессияси ўтказилиб, унда 100 га яқин кичик корхона ва кооперативларни биратўла ёпиб ташлаш ҳақида сўз борди. Аммо уларни азза-базза ёпиб ташлайвериш билан иш битармикан? Биз учун йўл битта: кичик корхона ва кооперативларни яна кўпайтириш, уларга амалий ёрдам бериш ва уларни тўғри йўлга солиш, фаолиятини қаттиқ молиявий назорат қилиш ва тезроқ хусусийлаштиришни амалга ошириш.

А. МАМАРАСУЛОВ,
ўз мухбиримиз.

ДАЛИЛ ВА РАҚАМЛАР

Самарқанд вилоятида олиб борилган тезкор ишлар туфайли жиноятчи тўдалар орасида алоҳида эътиборга лойиқ бўлган юзга яқин газанда қўлга тушди. Улардан 20 килограммга яқин гиёҳванд моддалар, катта миқдордаги ўқ-дорилари бўлган отиш қуроллари, саккизта радиостанция, 20 миллион сўмдан зиёд ғайриқонуний маблағлар тортиб олинди.

Шулардан Самарқанд шаҳридаги спорт мактабларидан бирида тренерлик қилаётган Ф. исмли фуқародан «Вальтер» русумидаги пистолет, «Наган» револьвери мусодара қилинди. Фуқаро А.нинг уйидан огнемёт топилди. Гўзалкент район матлубот жамиятининг раиси бўлиб ишлаган А.дан 4 кг кўкнор, 11 гр. наша, қирқма милтиқнинг 82 патрони, 5 дона пичоқ, 2 миллион сўм пул топилди.

Р. ЖАББОРОВ,
милиция подполковниги.

* * *

Уюшган жиноятчиликка қарши кураш жараёнида янги-янги қонунсизликлар фош бўлмоқда. Тошкент вилоят ички ишлар бошқармаси ходимларининг саъй-ҳаракатлари туфайли Чирчиқ шаҳрида тиббиёт бўлими бошлиғи М. ва шаҳар дорихоналаридан бирининг мудири Б. тил бириктириб ўзлаштирган камёб 1.700 дона морфин ампуласини 2 миллион сўмга пуллаётганда қўлга тушди. Хонадонлари текширилганда эса 1 миллион сўмлик ноёб дориларнинг яшириб қўйилганлиги аниқланди. Беморларга сув ва ҳаводек зарур бўлган бу ашёлар ҳаром нафсларга насиб этмади.

М. МИРСОВУРОВ,
ички ишлар ходими.

• *Тарихингдир минг асрлар ичра пинҳон, ўзбегим...*

Мирзо Улуғбек буюк Петрдан анча илгари Европага дарча эмас, дарвоза очган эди...

Ян Гевелийнинг «Юлдузлар осмонининг атласи» китобида ноёб бир гравюра-расм бор. Ўртада астрономия маъбудаси — Урания, унинг ўнг қўлида қуёш, чап қўлида ой. Поляк олими Ян Гевелий қалқон ва секстантни кўтариб келмоқда. Уни мунажжимнинг ўзи ном қўйган юлдузлар туркумлари — калтакесак, ғоз тишлаган тулки, кичик асад, силовсин, овчи ит ва церберлар кузатиб келишмоқда. Улар олдида юлдузлар жадвали китоби очиқ турибди. Унда қуйидаги сўзлар ёзилган: «Тангри таоло менга ато этган барча неъмату инъомларни ҳукмингизга тақдим этмоқчиман».

УЛУҒБЕК ЕВРОПАДА

Машҳур поляк алломаси ўзининг бебаҳо асарларини шу қадар ҳурмат-эҳтиром билан тақдим этмоқчи бўлган ҳакамлар ким экан? Чапда, Ураниядан кейин учинчи бўлиб Мирзо Улуғбек турибди. Энди шу гравюрадаги бошқа олимлар ҳақида қисқача сўзлаб ўтайлик.

Тимохарис (эрамиздан аввалги III аср) — Юнонистоннинг Александрия мактабидан чиққан таниқли астроном. У ўз замондоши Аристотел билан биргаликда осмон доираси доимий нуқталарига нисбатан бир нечта ёруғ юлдузларнинг вазиятини аниқлаган эди.

Гиппарх (эрамиздан олдинги II аср) — буюк юнон астрономи, бизгача етиб келган юлдузлар жадвалини тузган аллома. Жадвалга мингга яқин юлдуз координатлари ёзилган. Гиппарх баҳорги тенгкунлик нуқтаси вазиятининг ўзгаришига сабаб бўлувчи прецессияни кашф этди, юлдузларнинг астрономик узунлиги ҳам шу нуқтага қараб ҳисобланади. У йилнинг узунлигини ҳайратомуз аниқлик билан ҳисоблаб чиқди.

Птолемей (эрамизнинг II асри) — машҳур юнон мунажжими. Унинг «13 китобдаги буюк математик қурилмалар» асари қадимги юнон астрономиясининг қомуси ҳисобланади. Бу асар араб дунёсида «Алмагест» номи билан машҳур. Птолемей бу китобда дунёнинг геоцентрик, яъни ер коинотнинг марказидир, деган таълимотни баён этди.

Албатегний (852 — 929 йиллар) — етук араб астрономи, Ал-Баттонийнинг лотинча номи. Дамашқдаги расадхонада ишлаган ал-Баттоний синус, тангенс, котангенс ҳисобларини амалиётга жорий этди, эклептиканинг экваторга оғиш бурчаги ва прецессия доимийлигини қайтадан ҳисоблаб чиқди.

Вальтер (1430 — 1504 йиллар) — ньюрнберглик зодагон, астрономия муҳиби. Шу шаҳарда немисларнинг биринчи обсерваториясини қурган.

Региомонтан (1436 — 1476 йиллар) — машҳур немис математиги ва астрономи Иоганн Мюллернинг лотинча исми-шарифи, 1471 йилда Ньюренбергга кўчиб келиб, шогирди Вальтер билан биргаликда обсерватория қуради. У 1474 — 1475 йилларда астрономия жадвалини нашр этади. Ушбу «Зиж» Птолемейнинг геоцентрик назариясига асосланган сўнгги асар эди.

Коперник (1473 — 1543 йиллар) — буюк поляк астрономи, табиатшунослик ислоҳотчиси. Тадқиқотчи «Осмон сфераларининг айланиши ҳақида» китобида дунёнинг гелиоцентрик системасини, яъни қуёш коинотнинг марказидир, деган назарияни баён этди.

Шаҳзода Гасс (1532 — 1592 йиллар) 1561 йилда Касселда обсерватория қуриб, юлдузларни кузатди. Европада юлдузлар тўнғич каталогининг муаллифларидан бири.

Тихо Браге (1546 — 1601 йиллар) — даниялик машҳур олим, Копенгаген шаҳри яқинидаги Хрен оролида обсерватория қуриб, уни аниқ ишлайдиган асбоблар билан жиҳозлаган. 1000 та юлдуз координати баён этилган каталог тузган. Назарий астрономиянинг асосчиларидан бири.

Муҳтарам газетхонга тақдим этилаётган гравюрадаги Мирзо Улуғбек сурати рамзий тасвир, албатта. Бундай иззат-икромга буюк ҳамюртимиз ўзининг фан оламидаги хизматлари учун мушарраф бўлган. Салтанатлар емирилади, лекин олимларнинг ишлари абадиятга қолади, деб каромат қилган Муҳаммад Тарағай ўз асарлари билан Туркистон — Европа илм-фан йўлини очган эди.

«Зижи жадиди Кўрагоний»нинг Европада нашр этилиши ҳақида лўндагина сўзлаб ўтайлик. Биринчи марта бу асар Оксфордда 1648 йилда чоп этилган. Ўша йилиёқ Улуғбекнинг жуғрофий жадваллари алоҳида китоб бўлиб чиқди. Икки йил ўтгач, яъни 1650 йилда буюк мунажжим асари муқаддимасининг биринчи қисми Лондондаги астрономлар қўлига етиб борди. XVII, XVIII, XIX асрларда бу табаррук китобни Гринвич обсерваториясининг дастлабки директори Д. Флемстид, Шарп Т. Хайд, Ф. Р. Бейли, француз шарқшуноси Л. А. Седийо Европага ёйдилар...

XVII асрда яшаган поляк алломаси Ян Гевелий шу тариқа ўзининг осиёлик ҳамкасби Мирзо Улуғбекка ғойибона қўл узатган эди. Ўзбекистон Фанлар академиясининг академиги В. П. Шчеглов ўтмиш аждодларимизга ҳурмат-эҳтиром билан «Юлдузлар осмонининг атласи»ни 1968 йилда сўзбоши ва изоҳлар билан муҳтарам ўқувчилар ҳукмига ҳавола этди. Хулласи калом, ҳам юлдузлар зижини тузган, ҳам бир-бирларининг кўнглини топиб, асрлар оша илмий меросни келгуси авлодларга етказиб берган тадқиқотчиларга салламнолар бўлсин!

Абдулла АБДУҚОДИРОВ,
(ЎзА).

• *Учрашув*

ОЧИЛМАГАН ҚЎРИҚЛАР

Шайхонтоҳур тумани Тошкент шаҳрининг энг қадимий, яъни эски шаҳар қисмини ўз ичига олади. Туманда Мовароуннаҳр мусулмонлари идораси жойлашган. Бу ерда Хасти-имом, Кўкалдош мадрасаси сингари табаррук жойлар борки, улар бутун дунёда машҳурдир.

Жумҳуриятимиз Вазирлар маҳкамаси қошида Диний ишлар комитети навбатдаги учрашув жойи қилиб Шайхонтоҳур туманини танлагани ҳам бежиз эмас. Туман ҳокимиятида уюштирилган учрашувда қўмита раисининг биринчи муовини У. Уватов катта маъруза қилди ва йиғилганларни қизиқтирган саволларга жавоб берди. У ҳозирги диний вазиятга тўхталиб, диндорлар билан олиб борилаётган ишлар ҳақида батафсил ахборот берди.

Маърузачи жумладан, дунё маданиятига салмоқли ҳисса қўшган Аз-Замахшарий, Имом Бухорий, Нақшбанд каби алломаларни етиштириб берган Туронзамин билан фахрлансак арзийди деди. Аммо ҳали-ҳали улар бизга қолдириб кетган меросни ўрганишимиз кўнгилдагидай эмас.

Асарлари бошқа юртларда мактаб дастурига киритилган ул зотларни ўз юртидаги одамлар тузукроқ билишмаслиги ачинарли бир ҳолдир. Нақшбандия тариқатининг асосчиси Баҳовуддин Нақшбанд таваллудининг 675 йиллигини муносиб ўтказиш ҳам катта тайёргарлик кўришни талаб этади.

Сўнгги пайтларда турли нашриётлар диний китобчаларни, Қуръондан суралар, Ҳадисдан парчалар ва хилма-хил шу мавзудаги асарларни кўпайтиришаётгани халққа манзур бўлаяпти. Кўпчиликнинг жавонидан Қуръони Каримнинг ўзбек тилидаги нусхалари ҳам муносиб жой олди. Аммо бу ишларда меъёр ва заруратга яраша бўлиши учун ҳаракат қилинмоғи керак. Шунингдек, кўп ҳолларда улар қусурлардан ҳам холи эмас.

Ислом дини Арабистонда вужудга келган бўлса ҳам, унинг кейинги равнақи Туронзамин билан боғлиқдир. Буюк мутафаккир Ал-Бухорий ёзган Қуръони Каримдан кейинги энг муқаддас китоб «Қуръон тафсири» ислом оламига маълум ва машҳур.

Ёшларни имон-эътиқоди бутун ва ҳалол кишилар қилиб тарбиялашга ҳаммамиз масъулият сезишимиз керак. Бутун Шарқдаги ислом давлатлари ўзбекистонликларни Бухорий авлодлари деб ҳурмат ва эҳтиром қилаётганини, Ўзбекистон келажакда энг обрўли давлатга айланади деган умид билан қараётганини ҳам унутмаслик керак. Биргина мисол, яқинда минг йиллик тарихга эга бўлган Мисрнинг Ал-Азҳар университети Президентимиз И. Каримовга фахрий доктор унвонини бергани бунга далилдир.

Юртимизда энг биринчи мадрасалар очилганини ҳам эслатиб ўтмоқчиман. Ҳаттоки гуллаб-яшнаган араб халифаликларининг пойтахти Боғдодда ҳам 160 йилдан сўнггина мадрасалар пайдо бўла бошлаган. Уларда ҳам Бухоро мадрасаларида таҳсил олган мударрислар таълим беришган.

ЎзХДП Шайхонтоҳур туман кенгаши ташаббуси билан уюштирилган бу учрашув диндорлар билан фирқа аъзоларининг ҳамкорлиги кенгайиб, ёшларни тарбиялашда, тинчлик ва осойишталикни мустаҳкамлашда муҳим аҳамият касб этади.

Эсонмурод АННАЕВ.

НАВРЎЗНИ қуёш, олов, баҳор, замин билан боғлаб, нишонлаган туркий қавмлар бу кунни ҳузур-ҳаловат, тўкин-сочинлик, баракага етишиш, ўз аждодларининг қийин аҳволдан қутулиб, ёруғ кунларга эришиш фурсати деб билганлар.

Наврўз-93

КЎПКАРИМИ ЁКИ КЎКБЎРИ?

Турк олими Абдулхолиқ Жойнинг маълумотларига қараганда, қадимги турклар Наврўзни «бўзқурт куни» ёки «кўкбўри куни» деб ҳам айтишар экан. Маълумки, азал-азалдан бўрини муқаддас жонивор сифатида эъзозлаган туркий қавмлар назарида қишқировли кунлар ўтиб, тўкин-сочин кўклам келиши ҳам ана шу мўътабар жонивор ҳомийлиги маҳсулидир. Шу боис улар йилбошини улуғ аждодлари — муқаддас кўк бўри билан учрашган шарофатли кун сифатида ғоят қадрлаганлар. Афсонада айтилишича, қадимги туркларнинг бобокалони Ўғузхон ғорда яшаган вақтида қишдан қаттиқ қўрқар экан. Шу боис йилнинг уч фаслини қишлоғига емиш ғамлашга сарфларкан. Бир йили қиш қаттиқ келиб, қор-қировли кунлар чўзилиб кетибди. Ўғузхоннинг уч ой қишга мўлжалланган озиғи соб бўлибди. Бир куни қуёш чиқиб, ҳаво бироз исиган экан, Ўғузхон ғоридан чиқиб қараса, қишнинг дами қайтиб, баҳор еллари эсаётибди. Шунда у бирор егулик топиш умидида йўлга чиқибди. Йўлда унга бир кўкёл бўри йўлиқибди.

— Ҳа, Ўғузхон, бу иликузилди кунда сенга йўл бўлсин? — деб сўрабди бўри. Ўғузхон мақсадини баён қилган экан, бўри:

— Ҳей, Ўғузхон, фалон жойдаги йўлайрига борсанг, бир сурув қўй, бир боғ буғдой, бир тегирмон ва битта чарх бор. Шуларнинг ҳаммаси сеники, қўйларни боқиб кўпайтирасан, жунидан чархда ип йигириб, ўзингга кийимлик мато тўқийсан, буғдой донидан ерга сочсанг, қишин-ёзин нонинг муҳайё бўлади,— дебди.

Ўғузхон кўкёл бўри айтган жойга бориб қараса, чиндан ҳам ўша нарсаларнинг бари бор экан. У қўй боқишни, буғдой экиб, деҳқончилик қилишни, тегирмонда ун чиқаришни, чархда ип йигириб, мато тўқишни ўрганиб олибди, Бўри билан учрашган куннни эса ҳар йили байрам қиладиган бўлибди. Наврўз «кўкбўри куни», яъни Ўғузхоннинг кўкёл бўри билан учрашиб, рўшноликка чиққан куни экан (**Наврўз. Боку. 1989. 6-бет**).

Бу афсонада тош асрида яшаган аждодларимизнинг турмуш тарзи, деҳқончилик, чорвачилик ва ҳунармадчиликнинг келиб чиқиши, бўрининг ҳомийлиги билан боғлиқ кўҳна эътиқодий қарашлари ўз ифодасини топган. Боболаримиз тасаввурига кўра қиш табиатнинг рамзий ўлими, зулмат совуқлик, ёвуз кучлар хуружи билан боғлиқ бўлса, кўклам бутун ҳайвонот ва наботот оламининг уйғониши, ҳаётнинг жўш уриши, ёруғлик, иссиқлик, эзгулик тантанаси, мўл ҳосил тимсоли сифатида тушунилган. Шу боисдан қиш билан баҳор бирбирига қарама-қарши кучлар рамзи ўлароқ талқин қилинган. Буюк аллома Маҳмуд Қошғарийнинг «Девони луғотит турк» асарида қиш билан баҳор мунозарасига доир:

Қиш ёз билан топишди,
Қинғир кўз-ла боқишди,
Бир-бирига ёпишди,
Ғалабани исташур —

каби қўшиқлар кўп келтирилишининг боиси ҳам ана шунда. Бу икки фаслнинг ўрин алмашиши қадимги турклар турмушида жуда муҳим аҳамиятга эга бўлган. Қиш бўйи ўзи ҳам, мол-жони ҳам қийналиб, иликузилди даврига базўр етиб келган чорвадор ҳам қишлик озуқасини тежаб-тергаб, тинкамадори қуриган, қиш бўйи даласини соғинган деҳқон учун бу совуқ ва очлик азобидан қутулиб, тўкин-сочинлик, қут-барака, фаровонликка етишадиган, эзгулик кучлари тантана қиладиган дамдир. Шунинг учун ҳозиргача кўпчилик туркийзабон халқлар Наврўзни «улуснинг улуғ куни» дейишади. Кексалар суҳбатига қулоқ тутсангиз, «улус куни улуғ кишилардан дуо олган киши албатта ниятига етади», деган гапни эшитасиз. Ҳатто бир-бирини йилбоши билан қутлаётган боболар муборак юзларига фотиҳа тортаётиб, «Илоҳим, улус куни қутли бўлсин, тўрт тулигимиз сумли бўлсин, омин Оллоҳу акбар!» деб яхши ният билдирадилар. Бу ерда «тўрт тулиқ» деганда чорвамизнинг асосини ташкил этувчи қорамол, туя, қўй ва от назарда тутилмоқда.

Бизнингча, баҳор байрамининг ўзига хос анъаналаридан бири бўлган кўпкари ёки улоқ чопиш ўйинининг пайдо бўлиши ҳам қадимги туркларнинг Наврўз билан боғлиқ кўҳна удумларига тақалади. Кўпкари ниҳоятда қадимий тарихий асосларга эга бўлиб, унинг ришталари Наврўз таркибига кирувчи удумлардан бири — келаётган янги йил ҳосилининг чўғини чамалаш билан боғлиқ эътиқодий қарашлар ва ирим-сиримларга бориб тақалади. Қўҳна Хитой солномачилари томонидан битилган «Тан сулоласининг тарихи» асарида айтилишича, қадимги фарғоналикларда йилнинг серҳосил ёки бебарака келишини аниқлашнинг ғоят антиқа усули бўлган. Наврўз куни ҳукмдор ва эл оғалари иккига бўлиниб, ҳар тараф ўз атрофига одамларни йиғади. Хуллас, эл икки томонга бўлинади ва тарафкашлар сарой олдидаги муқаддас майдонга борадилар. Ҳар икки томон биттадан энг жасур, ботир ва моҳир қиличбозни танлаб, ўртага туширадилар. Баҳодирлар бир-бирларига ҳамла қилиб, жанг бошлайдилар, иккига бўлинган оломон эса шовқин-сурон билан ўз ботирларини қувватлаб туради. Йигитлардан бири ғолиб чиқса, олишув тўхтатилади ва шунга қараб йилнинг баракали ёки камҳосил бўлиши ҳақида фол қилинаркан.

Ўйлашимизча, фарғоналикларнинг қадимий Наврўзда ўтказиладиган бу жанги рамзий бўлиб, томонлардан бири ҳосилдорлик тимсоли, иккинчиси эса қурғоқчилик белгиси ҳисобланган.

Кейинчалик янги йилда ҳосил чўғини аниқлашнинг рамзий усуллари ҳам такомиллашиб, энди икки баҳодир жанги ўрнига бирорта муқаддас ашёни қўлга киритиш учун олишув одати урф бўлди. Хусусан, Х асрда яшаб ўтган машҳур муаррих Мақдисий Ўрта осиёликларнинг қурбон ҳайити ҳақида ёзганида «байрам куни журжонликлар билан бекрободликлар ўртасида туя калласини қўлга киритиш учун тортишув бўлади», деб ҳикоя қилади. Бу ўйин ҳозирги кўпкарининг қадимий кўриниши бўлиб, унда одамлар улоқ учун эмас, балки қурбонлик маросимида сўйилган жонивор — туянинг боши учун талашганлар. Буни қарангки, худди шундай ўйин қадимги римликларнинг кузги қурбонлик маросими чоғида ҳам ижро этилган экан. Таниқли элшунос олим Ж. Фрезернинг маълумотларига қараганда, римликлар ҳар йили кузда худолар шарафига энг яхши отларни қурбон қилишган. Шаҳар аҳли икки гуруҳга бўлиниб, шу қурбонликка сўйилган отнинг калласини қўлга киритиш учун тортишганлар. Қайси томон устун келиб, ўлжани қўлга киритса, уни ўз қавми яшайдиган жойга олиб бориб, муқаддас эҳром деворига осиб қўйганлар. Қурбонликка келтирилган отнинг калласи барака рамзи саналган, уни эгаллаган кишилар йил бўйи тўқ-фаровон, бекаму кўст яшайдилар деб ўйлашган.

Бизнингча, кўпкари ҳам халқимизнинг янги йил ҳосилининг чўғини чамалаш билан боғлиқ эътиқодлари замирида Наврўз байрами удумларининг шаклланиши жараёнида келиб чиққан умумхалқ ўйинидир. Дастлаб йилбошида ижро этиладиган рамзий ўйин ҳисобланган кўпкари кейинчалик ўзининг муқаддас анъана сифатидаги аҳамиятини йўқотган ҳамда халқимизнинг барча байрам ва ҳайитлари, тўй-ҳашамларининг анъанавий томоша унсурига айланиб кетган. «Кўпкари» сўзи ҳам аслида «кўкбўри» бўлиб, қадимги турклар орасида мўътабар саналган жонзот сифатида эъзозланган бўри ҳақидаги тасаввурларга боғлиқдир. Чунки туркий қавмлар ўзларининг буюк бобоси Ўғузхон кўкбўри билан учрашиб, деҳқончилик, чорвачилик ва ҳунармандчиликни ўрганиб, фаровонликка эришган кунни йилбоши қилишгани учун ўша байрамнинг рамзий ўйинларидан бирини ҳам муқаддас жонивор номи билан «кўкбўри» деб аташган. Бу сўз кейинчалик ўзгаришга учраб, «кўпкари» тарзида талаффуз этиладиган бўлди. Бунинг устига айрим туркман қавмлар ҳозир ҳам бу ўйинни «гўкбўри», яъни «кўкбўри» дейишади.

М. ЖЎРАЕВ,
филология фанлари номзоди.

ЭЗГУЛИК БАЙРАМИГА АЙЛАНАДИ

ДЕЙДИ ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ҲОКИМИНИНГ МУОВИНИ, НАВРЎЗ БАЙРАМИНИ ЎТКАЗИШ ВИЛОЯТ ТАШКИЛИЙ ҚЎМИТАСИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ Р. РАҲМОНОВ.

ВИЛОЯТНИНГ туман, хўжалик, корхона ва ташкилотларида Наврўзга тайёргарлик кўриш комиссиялари тузилди.

Байрам кунлари турли тадбирлар уюштириш мўлжалланаяпти. Жумладан, кам таъминланган оилаларга, қаровчисиз ёлғизларга, болалар уйлари тарбияланувчиларига моддий ёрдам кўрсатиш ниятида хайрия жамғармалари маблағ ажратишди. Байрамни муносиб қаршилаш учун корхона, ташкилотлар, хўжалик ва муассасалар ҳам етарлича пул топишга тайёр эканликларини билдиришмоқда. Қарши шаҳридаги Қашқадарё қурилиш тресги, 19-қишлоқ қурилиш тресги, республика мева-сабзавот, узумчилик саноати концернининг Қаршидаги 7-тижорат ишлаб чиқариш корхонаси, Қамаши районидаги «Марксизм» жамоа хўжалиги, Шаҳрисабз районидаги Амир Темур номли жамоа хўжалиги, Нишон, Женов, Касби пахта тозалаш заводлари ўз жамоаларида Наврўзни одамийлик, бағрикенглик, меҳр-оқибат байрамига айлантириш учун ҳаракат қилаяптилар.

Яқинда вилоят маҳалла қўмиталари раислари «Маҳалла», «Наврўз» жамғармалари фаолларининг йиғилиши бўлди. Унда Наврўзга тайёргарлик бош мавзуга айланди. Аҳоли истиқомат жойларини ободонлаштириш, муҳтожлардан меҳр-саховатни аямаслик, кўча бўйларига мевали, манзарали дарахт кўчатлари, гуллар ўтказиш, ниҳолларни қаердан олиш ва ташиб келтириш муаммолари ҳал қилинди.

Вилоят ҳудудида жойлашган ҳарбий қисмларда, болалар уйларида корхона ва ташкилотлар, хўжаликлар байрам дастурхонлари тузашмоқчи. Деярли барча корхона, ташкилот ва муассасалар сумалак тайёрлаш учун зарур бўладиган буғдойни қаердан ва қачон олиши қатъий белгиланди. Энди Наврўз арафасида буғдой қидириб, бозорларга боришга чек қўйилди.

Сайил арафасида вилоят маркази ва барча районларда саноат моллари, озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари билан савдо қиладиган савдо-сотиқ кўргазмалари ташкил этиш режалаштирилди.

Жойларда аҳолининг меъёр асосида кундалик озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминланиши яна бир бор назоратдан ўтказилаяпти. Мақсад—таъминотни яхшилаш.

Қаршидаги 2-вилоят шифохонаси мевасиз дарахтлар ўрнига янгидан мевали боғ ташкил этдилар. Шифокорлар ўзлари яратган боғни улуғ айём номи билан аташга қарор қилишди. Уларнинг бу ташаббусини қатор соғлиқни сақлаш муассасалари қўллаб-қувватлашаяпти.

Вилоят маданият бошқармаси байрамга алоҳида дастур тайёрлаяпти. Улар яқинда алла айтувчиларнинг вилоят кўрик-танловини ўтказишганди. Энг яхши алла айтувчилар Наврўз шодиёналарида иштирок этадиган бўлишди. Шунингдек, «Қашқадарё оҳанглари» халқ ижодиёти ва маданияти фестивалини ўтказишга ҳозирлик кўрилмоқда. Фестиваль дастурида 19—30 март кунлари вилоятнинг барча туманларида, йирик аҳоли истиқомат жойларида бадиий ҳаваскорлик жамоалари, халқ дасталари, амалий санъат намуналарининг кўрик-танловлари ўтади. Шунингдек, санъат арбоблари, шоир ва ёзувчилар, халқ бахшиларининг чиқишлари уюштирилади. Рассомлар ижодига, фотоҳаваскорлар ишига баҳо берадиган кўргазмалар ташкил этилади. Мусиқавий театрлаштирилган кечалар бўлади.

20 март куни Муллатўйчи Тошмуҳаммедов номидаги мусиқали драма ва комедия театрида «Ассалом, Наврўз» шиори остида саҳна томошалари намойиш этилади. Кечада Алишер Навоий, Бобур, Саидо Насафий, Улуғбек каби алломаларнинг рамзий чиқишлари мўлжалланяпти. Уларнинг асарларидан лавҳалар қўйилади.

21 март куни Қарши шаҳридаги болалар истироҳат боғида «Деҳқонбой ва Баҳорой учрашуви», Шаҳрисабздаги марказий истироҳат боғида эса «Авлодлар учрашуви» деб номланган санъат усталари ва ижрочи ёшларнинг театрлашган томошалари бўлиб ўтади. Бунда кекса авлод вакиллари билан ёшлар рўбарў бўлишади. Учрашувга санъаткорлар, бадиий ҳаваскорлик дасталари ўзгача шукуҳ бағишлайдилар. Бундан ташқари, шу куни Шаҳрисабзда халқ бахши-шоирларининг вилоят кўрик-танлови, сумалак пишириш, таомлар кўриги сингари тадбирлар халқ сайлига файз киритади.

Хулласи калом, мақсад аҳолининг турли қатламларига мустақиллик туфайли ўз эркимиз ўзимизда эканлигини ҳис қилишлари учун имконият яратиб беришдир.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

СУРХОНДАРЁ:

Камолхон бобо нафақага чиқди. Зерикди, ишлаб юрган одам эмасми, ичи қизиди. Ўйлаб-ўйлаб хўжалик идорасига борди. Хўжаликдан 10 бош қорамол сўради. Директор ҳам отанинг гапини маъқуллади. Шундан сўнг бобо ўн бош қорамол боқадиган бўлди. Бу гапнинг бўлганига ҳам анча вақт бўлиб қолди. Эндиликда бобонинг шахсий хўжалигида бир пода қорамол бор. Ўтган йил бобо 23 тонна гўшт топширган бўлса, бу йилнинг биринчи чорагида 3,5 тонна гўшт топширди. Бундан ташқари, бобонинг 22 бош сигири бўлиб, ҳар йили улардан 20 бош бузоқ олади. Албатта, бобонинг бир ўзига шунча қорамолни боқиш қийин. Фарзандлари эса доимо ишдан бўш вақтлари отасига қарашади.

СУРАТДА: фермер Камолхон бобо Комилов.

И. ХЎЖАЕВ олган сурат.

КЎНГИЛЛАР ЧОҒ БЎЛАДИ

Пойтахтдаги Мирзо Улуғбек тумани меҳнаткашлари баҳор байрамини «Боғи Эрам» (собиқ Тельман) оромгоҳида бўлиб тумандаги барча маҳаллаларда поёнига етказиш ниятидалар.

— Наврўз барча интиқ бўлиб кутаётган файзли айёмдир, — дейди туман ҳокимининг ўринбосари Илҳом Расулов. —Ўзбекистон Вазирлар маҳкамасининг Наврўзни намунали ўтказиш ҳақидаги қарори бизни ҳам қувонтирди.

Наврўзни ўтказиш бўйича ташкилий гуруҳ ишламоқда. Ҳудудимизда 60 маҳалла бор. Шодиёналарда туманимиздаги барча фуқаронинг қатнашмоғи учун амалий тадбирлар белгиладик. Маҳаллаларга бир миллион сўмлик идиш-товоқ, пластмасса буюмлари, газ ўчоқ, кўрпача ва бошқа анжомлар инъом этилди. Камхарж 600 оила болалар кийим-кечаклари, эсдалик совғалари билан сийланади. 200 нафар уруш ногиронлари ва қаровчисиз кишиларнинг ҳар бирига 10 минг сўмдан маблағ ўтказилган жамғарма дафтарчалари ҳам тайёрлаб қўйилди.

«Боғи Эрам»да ўрнатилган бешта саҳнада хушовоз хонандалар қўшиқ куйлаб, раққосалар хиром айлайди. Нодирабегим йили муносабати билан саҳна томошалари намойиш этилади. Кичкинтойларнинг кўнглини чоғ этиш мақсадида кўчма ҳайвонот боғи очилади, спорт ўйинлари ташкил қилинади.

ЎзА мухбири.

Наврўз-93

• Тадбиркорлик—давр талаби

ЭРТА ЭККАН—ЭРТА ЎРАДИ

Одамлар баъзан ҳазиллашиб, Собир акани онаси далада туққан, дейишади. У билан суҳбатлашсангиз, ота-боболаримиз ризқини ердан топган, бизни ҳам мана шу ер боқяпти, камолга етказяпти, шунинг учун ҳам эсимни танибманки, даладан нари кетмайман, дейди жилмайиб.

— Мана, ўзингиз ҳам мени уйдан топа олмай далага келибсиз, — дея қарши олди у бизни. — Баҳор келди. Деҳқон—аллақачон далада. «Ҳасанбой» жамоа хўжалигимизда карам дастлаб плёнка остига экилган эди, энди очиқ ерга экяпмиз.

Билиб турибман, бу йилги режангиз қандай, демоқчисиз. Қулоқ тутинг, бир бошдан айтиб берай: Бултургидек бу йил ҳам ўн гектар бедазорни, тўқсон сотихга яқин экинзорни ижарага олдик. Ўтган йили бедани оиламиз билан астойдил парваришладик, ёмон бўлмади. Шартномадагидан ортиқ беда ҳосили учун салкам 40 минг сўм нақд пул олдим. Бедапоя янги бўлгани туфайли икки марта ўрдик. Бу йил эса беш марта ўриб олишни мўлжаллаб турибмиз.

Ерни обдон парваришламай, юқори ҳосил оламан деган одам янглишади. Ахир ернинг ҳам жони бор, у ҳам нафас олади, озиқланади. 10 сотих ердаги саримсоқ роса бўлиб берди. 40 минг сўмлик ҳосил топширдим давлатга. Эрта баҳордаёқ чўнтагим пул кўрди. Саримсоқни йиғиштириб олгач, 20 сотих ерга эртанги картошка экдим. Айрим деҳқонлар ҳар гектар ердан 8 тонна ҳам ҳосил ололмади. Мақтаняпти деманг, мана шунча картошкани мен 20 сотих ердан олдим. Гектар бошига ҳисобланса 40 тонна бўлади.

Кези келганда айтиб қўяй: бизда уруғчилик оқсаяпти. Ҳамма иллат мана шунда деб ўйлайман. 1945 — 50 йилларни унута олмайман. Айланма эгат олиб, қайроқи картошка экилгучи эди. Ҳар тупидан салкам бир челак ҳосил олинганини кўрганман. Бўлиқ картошка уруғ учун ажратиб олинарди.

Ижара, ижара деймиз-у, унинг муаммолари ҳақида кам бош қотирамиз. Етказиб берилаётган уруғларни таваккал қилиб, экяпмиз. Бугина эмас, уруғлик қимматга тушяпти. Боланг кўпайгурлар, уруғ ўзингдан чиқмаса, ҳосилда барака бўлмайди!

Бу йил 20 сотих ерга эртанги картошка, помидор ва бошқа сабзавот экаман. Уруғлик — ўзимники. Ўтган йили сабзини уруғлик учун парваришладим, ёмон бўлмади. Беш килограмм сара уруғ олдим. Помидор, редиска, булғори уруғлигини ҳам тайёрлаб қўйганман. Демоқчиманки, уруғ ўзингиздан чиқдими, маҳсулот таннархи арзонлашади, даромад кўпаяди.

Ижарада яна бир муаммо бор. У ҳам бўлса — техникадан фойдаланишни тартибга солиш. Пайкаллар майдалашиб кетди. Бир турдаги эртанги экинлар яхлит қарталарга экилмаса, трактор киритиб бўлмайди.

Ер деҳқонга берилгани яхши бўлди. Лекин бу—ўзим хон, кўланкам майдон дегани эмас. Баъзи ижарачилар бригадир билан ҳам, агроном билан ҳам ҳисоблашишмайди. Менинг ишим эса бригадирсиз битмайди: техника, минерал ўғит, зараркунандаларга қарши кураш воситалари, яшик ва қоп керак-ку, ахир.

Ана шунақа гаплар. Қиш яхши келди. Ер бўрсиллаб турибди. Эрта экқан — эрта ўради, деган мақолга амал қилиб, астойдил иш бошладим. Буёғига она табиат ҳам сахийлигини аямаса, деҳқоннинг ошиғи олчи деяверинг...

(ЎзА).
Тошкент вилояти.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР

МАТБУОТ ВА АХБОРОТ АГЕНТЛИКЛАРИ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА ТАЙЁРЛАНДИ

«БОРИС ЕЛЬЦИН» АРАҒИ

ФАРАНГИСТОНДА «Борис Ельцин» арағи ишлаб чиқарила бошлангани Жириновскийнинг ғазабини қўзғади.

ЯҚИН вақтларгача ҳеч кимнинг оғзидан тушмай келган Россия Либерал-демократик партияси етакчиси Владимир Жириновский узлатга чекингандек, дом-дараксиз эди. Ельцин номидаги арақ баҳона у яна дағ-дағабилан пайдо бўлиб қолди.

Гап шундаки, бу «қабиҳ ичимлик», Жириновскийнинг фикрича, Россия Президентининг номини булғайди, ёмон отли қилади. Шунинг учун ҳам у Марказий журналистлар уйига тўпланган матбуот конференцияси қатнашчилари кўз олдида бир шиша «Борис Ельцин» арағининг оғзини очиб ерга тўкиб ташлади ва фарангларни «Миттеран» арағини чиқаришга даъват этди.

ЭШИКНИ «МАРҲУМ»НИНГ ЎЗИ ОЧДИ

ФРАНЦИЯНИНГ Верхняя Марна департаментида яшовчи Кристиан Лезе ўзининг эски пикапида (кичик юк машинасининг бир тури) бир эмас иккита поезд билан тўқнашиб кетди.

АВВАЛИГА юк поезди ўтиш жойида тўхтаб қолган пикапнинг орқа қисмини мажақлаб кетди. Кристиан нима бўлганини англашга улгурмай, қарама-қарши томондан келган йўловчилар поезди машинанинг олди қисмини ҳам майда-майда қилиб ўтди. Воқеа содир бўлган жойга етиб келган жандармлар бахтсизликка учраган шахснинг жасадлари қолдиғини обдон ахтаришди, аммо ҳеч нарса топишолмади.

Эртасига улар «марҳум»нинг қариндошларига шум хабарни етказишга боришди. Бироқ эшикни Кристианнинг ўзи очганида кўпни кўрган жандармлар ҳам ҳайратдан қотиб қолишди. Маълум бўлишича, юк поезди билан тўқнашган пайтда Кристиан машинадан отилиб чиқиб кетган экан. Йўловчилар поезди ўтганидан сўнг пикап бир уюм темир-терсакка айлангач, эгаси қўл силтаб уйига пиёда жўнаган экан.

ҚАНОТЛИ... БУЗОҚ ТУҒИЛДИ

ЛОФ эмас, бор гап. Бошқирдистоннинг узоқ Тирмен қишлоғида туғилган бузоқнинг қанотини кўриб, одамлар «яхшиликка буюрсин» дея ёқа ушлашди.

БУЗОҚЧАНИНГ елкасида қалин юнг босган тоғайли ўсимта яққол кўриниб турарди. Эни 3—4 сантиметр, узунлиги 15 сантиметр. Ўртасида эса кичкина шохчаси бор. Феъл-атвори оддий бузоқлардан фарқ қилмайди. Шундай бўлса-да, кексалар «қанотли бузоқнинг хосияти бўлмайди» дея уни сўйиб юборишни маслаҳат беришди. Аммо давлат хўжалиги раҳбарлари бунга рози бўлишмади.

БУ ТАБИАТНИНГ СИРИМИ ЁКИ МЎЪЖИЗАСИ?

ОРТЕНСИЯ Кодовилья — Мексикадаги Мансанильо порт шаҳрининг энг диққатга сазовор... фуқароларидан.

АЙТИШЛАРИЧА, ҳар тонг шаҳар унинг овози билан уйғонар эмиш. 32 ёшли бу аёлнинг ўпкаси ғайри одатий кучли, овози ғоят баланд, жўшқин нотиқ. Соатлаб тўхтамай, пулемет каби бидиллаб гапира олади. Эри ва икки фарзанди унинг бу «хислат»ларига кўникиб қолишган.

Бир куни Ортенсия эри билан қариндошиникига меҳмонга боришди. У ерда шундай кучли момақалдироқ бўлдики... Табиатнинг бу қалтис «ҳазили» Ортенсияга ўз таъсирини кўрсатди. Ўшандан бери орадан ярим йилча вақт ўтаяптики, у жуда мулойим ва ўйчан. «Панс» испан газетасининг ёзишича, бу ҳол Ортенсиянинг руҳиятида ҳеч қандай ўзгариш рўй бермаган ҳолда давом этаяпти.

БАЛО-ҚАЗОДАН АСРАГУВЧИ ЗУННОР

ПОЛЬШАДАГИ Бжег-Дольни шаҳрида яшовчи Собескийлар оиласи бир неча асрдан бери ёдгорлик зуннор (крест)ни сақлаб келади.

БУ ОИЛАДА авлоддан авлодга ўтиб келаётган ривоятга қараганда, ёдгорлик хоч биринчи эгаси Иеронимм Собескийни ўлимдан сақлаб қолган экан. 20 ёшли Мариан Собеский ривоятнинг ҳақиқатга қанчалик яқинлигини текшириб кўрмоқчи бўлди. Ҳақиқатан ҳам Иероним 1189—1192 йиллардаги Шарқда хоч юришида қатнашган экан. Ўшанда зуннор таққанлар лагерида вабо тарқалган ва кўпчилик қирилиб кетган. Аммо улар орасида бўлган Иеронимга вабо юқмаган.

Италиянинг «Репубблика» газетасининг ёзишича, бу зуннор ясалган қотишма таркибида вабо вибрионини зарарсизлантирадиган модда бор экан.

ҚЎШНИЛАРГА ҲАМ ЕТАДИ

ШЎРЧИ. Мебель фабрикасининг ишлаб чиқариш қуввати ошди.

ҲОЗИР корхонада 18 хил мебель тайёрланаяпти. Маҳсулот илгари фақат Сурхондарё вилояти аҳолисига сотилган бўлса, бу йилдан бошлаб қўшни Қашқадарё, Навоий вилоятларидан келган харидорларни ҳам бенасиб қолдиришмайдиган бўлишди.

НУРХОНА — КОМПЬЮТЕР НАЗОРАТИДА

ЯНГИ АНГРЕН. Нурхонанинг учта энергетика блокида технология жараёнини автомат тизими бошқараяпти.

У электрон қозонлардаги иссиқлик даражасини, ёқилғи миқдорини назорат қилиб ҳар қандай ўзгаришларни қайд этади, агрегатларнинг энг мақбул иш тартибини белгилайди. Шошилинч ахборотлар дарҳол дисплей экранида кўринади.

• *Юртнинг юлдузлари*

«Усмон Юсупов келармиш» деган хабар Фарҳод ГЭС қурилишига бир зумда тарқалди. Бу одамнинг келишини ўзи бутун қурилишни оёққа турғазиб юборарди. Қурилишда ВКП(б) Марказқўмининг парторги бўлиб ишлаган Азиз Ҳамидов шошилинч кенгаш ҳам чақирмади.

Ишнинг бориши, кўлами, ўз вақтида бажарилиши ҳақида ҳар кун эрта тонгда ўтказиладиган йиғилиш ҳам бўлмади. Зудлик билан қурилиш бошлиқларини чақириб белгиланган ишларни бажарилиши ҳақида кескин сўроққа ҳам тутмади. Чунки «хўжа кўрсин» учун қилинадиган бундай чора-тадбир фақат одамларнинг асабини бузиб, чалғитишини Азиз Ҳамидов яхши биларди.

Шунинг учун у ҳаммани ўз ҳолига қўйди. Ҳеч кимни безовта қилмади. Қурувчилар дил амри, ўз ихтиёрию ташаббуси билан ишлардилар. Улар иккинчи жаҳон урушининг энг оғир кунларида умумхалқ ҳашари билан қурилаётган бу буюк иншоотнинг нақадар муҳимлигини яхши тушунардилар. Украинадан, Белоруссиядан, Ленинграддан ва Туладан жуда кўп корхоналар, заводлар фронт орқасига — Ўзбекистонга кўчириб олиб келинганди. Фронт учун маҳсулот чиқарадиган самолётсозлик заводи, кабель заводи, Сельмаш каби заводларнинг ишлаши учун Фарҳод ГЭС электр қуввати бериши керак эди.

Жумҳуриятимизнинг ҳар бир вилояти бу ерга минглаб ҳашарчиларини юборган эди.

Ўша вақтда Фарғона вилояти партия қўмитасининг котиби бўлиб ишлаган Акмал Пўлат шу вилоятдан келган ҳашарчиларга, Самарқанд вилояти партия қўмитасининг котиби бўлиб ишлаган Шароф Рашидов самарқандликларга бошчилик қилардилар. Андижондан Содиқ Расулев ва Азиз Юсуповлар ҳам ўз вилоятларидан келган ҳашарчилар билан бирга ишлардилар.

Тушга яқин Усмон Юсупов тушган қора «Зим» машина Фарҳод ГЭС қурилиши штаби ёнига келиб тўхтади. У кишини Азиз Ҳамидов, Саркисов (қурилиш бошқармаси бошлиғи) Акмал Пўлат, Содиқ Расулевлар кутиб олдилар. Усмон ака штабга кирмасдан тўппа-тўғри ГЭС қурилиши томон йўл олди. Акмал Пўлат йўл бошлаб борарди. Улар баланд-паст шағалтупроқ тепаликларидан ўтиб канал бўйлаб борардилар. Усмон ака ГЭС қурилишида бораётган ишлар ҳақида ҳеч нима сўрамасди. Уни бутунлай бошқа нарса ўйлантираётганлигини ҳамма сезиб турса ҳам, айнан нима эканлигини ҳеч ким билмасди.

— Акмалжон, қалай, санъаткорлар қурувчиларга хизмат қилиб турибдими? — деб сўраб қолди Усмон ака.

— Муҳаммаджон Мирзаев бошлиқ ансамбль тузиб олганмиз, — деди у,— номини ҳам «Фарҳод» қўйдик. Айниқса, Маъмуржон Узоқов, Меҳриниса Абдуллаеваларнинг фарғонача яллалари, Тўхтахон Ирисметованинг рақслари ҳаммаға манзур бўлмоқда. Улар бутун канал бўйлаб юриб концертлар бериб туришибди. Қрим-татарларнинг ансамбллари ҳам бор.

Улар анча ергача канал ёқалаб бордилар. Қаёққа кетаётганларини ҳеч ким билмасди. Азиз Ҳамидов қурилишнинг бориши ҳақида қисқа-қисқа ахборот бериб борарди. Ҳар гал ҳар бир ишни синчковлик билан суриштириб, ҳар бир муаммони ечиш учун тегишли маслаҳатлар бериб борадиган Усмон ака, гарчанд бу ахборотларни маъқуллаб бош чайқаб қўйса ҳам, унинг хаёли бошқа фикрлар билан банд эканлиги сезилиб турарди. Буни сезган Азиз Ҳамидов гапира туриб тўхтаб қоларди. Шунда Усмон ака:

— Гапиравер, қулоғим сенда, — деб йўлида давом этарди.

Тош-шағаллар уйилган тепаликлар, қум ва тупроқ барханларидан ўтиб бош тўғон қуриладиган жойга борганда Усмон ака тўхтади. Бу — каналнинг энига қараганда бир неча ўн метр кенгликдаги катта котлован, чуқур сув омбори, Фарҳод ГЭС қурилишининг асосий агрегати ўрнатиладиган марказий қисми эди.

Усмон ака мана шу ҳавзани кўрсатиб:— Шу ерга театр қурамиз, — деди. Ҳамма таажжуб билан у кишига қаради. Турганлар ичида Акмал Пўлат оғзи ботирроғи эди, дабдурустдан луқма ташлади:

— Ия, Усмон, ака, электростанция қурамизми, театрми?

— Электростанцияни ҳам қурамиз, театрни ҳам.

Усмон ака ёнида турган Ҳамидовга ўгирилди:

— Азизжон, қадимги Римдаги Колизей театрини кўрганмисиз?

— Кўрган эмасману, лекин тарих китобидан танишман.

— Мен ҳам китобда сувратини кўрганман. Мана шу ерга худди ўшанақа театр қурасиз. Тахминан эллик минг одам сиғадиган, ҳеч қандай ёғоч-ускуналар керакмас. Ана шу чуқур ҳавзанинг гир атрофини ковлаб амфитеатр супачалари ясайсиз, худди пастдан юқорига чиқиб борадиган супача-пиллапояларга ўхшаш. Эллик минг одам сиғадиган бўлса бас. Ана шу ерда қурувчиларга «Отелло» спектаклини кўрсатамиз. Йиғилганлар Усмон ака бу гал қандай мақсадда қурилишга келганини, боядан бери унинг бутун фикри-зикрини чулғаб олган масала шу эканини энди тушунишди.

Усмон Юсупов бутун вужуди билан санъатни севарди.

Иккинчи жаҳон уруши фронтларида даҳшатли жанглар кетаётган йилларда ҳам фронт орқасида туриб фронт учун жон бериб жон олаётган жумҳуриятимизда санъатга бўлган эътибор сира сусаймади. Буюк ишлар ўша йилларда содир бўлди. Меъморчилик, ганчкорлик ва ёғоч ўймакорлиги санъатининг ажойиб мўъжизаси, санъат кошонаси бўлган Алишер Навоий театр биноси қад кўтарди. Бу театрнинг қурилишида ўзбек халқ меъморчилигининг энг қадимий усули қўлланилди. Худди Самарқанд, Бухородаги қадимий ёдгорликлар гумбазига ўхшаш унинг томи бирорта ҳам ёғоч ишлатилмасдан фақат ғиштдан қурилди. Ҳар гал бу театрга борганимда унинг худди масжид гумбазига ўхшаш шипига ҳайрат кўзи билан боқаман. Ҳамза театри саҳнасида машҳур «Жалолиддин» ва «Муқанна» спектакллари ана шу уруш йилларида яратилди.

Усмон Юсупов кетган куннинг эртасигаёқ ўша котлаванда, ертўлада театр қурилиши бошланиб кетди. Лойиҳачилар, муҳандислар, техник ходимлар қилинадиган ишларни белгилаб бердилар. Еру кўкни экскаватор ва бульдозерларнинг овози тутиб кетди. Амфитеатр шаклидаги супачалар асосан қўл кучи билан минглаб кетмончилар томонидан бажарилди. Ҳашарчилар чуқурдаги тупроқларни юқорига замбилда ташидилар. Канал ҳавзасининг бир томонига йўғон-йўғон ходалар ўрнатиб ёғоч ва фанерлардан саҳна қурилди. Томошагоҳнинг гир атрофига прожекторлар ўрнатилди. Ҳаммаёқ радиолаштирилди. Бу ишларнинг ҳаммаси бир ҳафтада бажарилди.

Ниҳоят, орзу қилган кун — «Отелло» спектаклини қурувчиларга кўрсатиш куни ҳам етиб келди.

Олтмиш мингдан ортиқ ҳашарчи томошагоҳни тўлдириб ўлтирарди. Бу жумҳуриятимизнинг ҳамма вилоятларидан келган колхозчилар, оддий деҳқонлар, сувчилар, кетмончилар, агрономлар, қурувчи, ғишт терувчилар, дурадгорлар, лойиҳачи меъморлар, муҳандислар эди.

ОТЕЛЛОНИ

АБРОР ЎЙНАСИН

«Отелло» спектаклининг бошланишига бир неча дақиқа қолганида Усмон Юсупов, Шароф Рашидов, Азиз Ҳамидов, Акмал Пўлат, Саркисов, Ширинсоий олдинги қаторга келиб ўтирдилар.

Шу қадар катта фожиа чўли биёбонда, қуруқ ер устида, турли хил қурилиш ускуналари, тахта ва фанердан омонат қилиб ясалган ноқулай бир саҳнада, ғира-шира қоронғуликда ўйналарди...

...Қанор қоплардан тикилган кулранг парда очилиб воқеалар Қибрис оролига кўчди. Қибрисдаги денгиз порти, узоқ-узоқлардан денгиз жангининг суронли садолари эшитилиб турарди. Генерал Отелло турк флотига қарши жанг қилмоқда. Бирдан Бекободнинг даҳшатли шамоли кўтарилди. У қутуриб, уввос солиб кучли бўронга айланди, бепоён саҳродаги барча мавжудотни таг-туги билан қўпориб осмону фалакка учирарди. Бўрон пастликда, жарликда тупроқдан ясалган амфитеатрда ўтирган томошабинлар бошидан учиб ўтарди. Бироқ ҳеч ким ўрнидан силжимасди. Неча минглаб томошабинларнинг қоронғу жарликда ёниб турган кўзлари саҳнада эди.

Томошабинлар назарида табиатнинг бу даҳшатли хуружи худди атайин қилгандек саҳнадаги воқеалар, денгиз пўртанаси билан қўшилиб кетгандай эди. Гўё узоқ кенгликларга чўзилиб кетган саҳро бепоён денгизни, Отелло турган саҳна шу денгиз пўртанасида тўлқинларга қарши жанг қилаётган улкан кемани эслатарди. Тўлқинлар чайқалиб турган бу кемани ютиб юборгудек эди. Бўрон қисирлаб у ёқдан-бу ёққа бориб келаётган саҳнани таг-туги билан юлиб учириб кетгудек эди. Йўғон ходалар, тахта ва фанерлардан қурилган ясама саҳна артистлар устига қулаб тушиши ҳеч гап эмас эди. Лекин худди шундай тўс-тўполонда ноқулай бир шароитда артистлар жонини жабборга бериб ўйнарди. Ҳеч ким образдан, ҳолатдан чиқмасди. Отелло — Аброр Ҳидоятовнинг:

— «Майли, бўрон бундан ҳам зўр гувурлайверсин,
Бу бўрондан ўлимнинг ҳам уйқуси ўчсин,
Зўр кемалар писта пўчоқ каби чайқалсин,
Кўтарилсин тўлқинларнинг тоғ-чўққисига.
Юксакларга тирмашаркан, тинкаси қуриб,
Отилсинлар жаҳаннамдай чўнқир-қуйига» — деган монологи ҳаммаёқда момақалдироқдай гулдураб янграрди.

— «Қораманми мен?!» — Отеллонинг шердек наъра тортиб айтган бу машҳур монологи теварак-атрофни ларзага солар, радиокарнайлардан бутун саҳро бўйлаб таралиб акс-садо берар, сўнг қоронғулик қаърига сингиб кетарди...

Отелло Ягога арслондай ташланиб:

«Хотинимнинг айбларини исбот қил, малъун.
Қалбимдаги ғазабларга бермасанг жавоб
Бир ит бўлиб туғилганинг бўлади савоб,
Ҳаёт билан хайрлашавер!» — деб Ягони гоҳ у ёққа, гоҳ бу ёққа бир ўлимтикдек улоқтирар экан, томошабинлар беихтиёр дув-дув этиб ўрниларидан туриб кетар эдилар. Яго эса фиғони фалакка кўтарилган, кўзлари интиқом ўти билан ёнган дарғазаб Отеллонинг оёқлари остига тиз чўкиб, қўлларини кўкка чўзиб:

«Балолардан ўзинг асра мени осмон!»— деб парвардигор олдида қасам ичар экан, томошагоҳдаги бутун халқ «Ё тавба!», «Ё алҳазар!» деб ёқасини ушлаб калима келтирарди...

Ниҳоят, Ягонинг бўҳтон ва макрга қурилган ўйини ўзининг энг юксак фожиавий нуқтасига етди. Бу ўйиннинг дўзахий алангаларидан қоврилган Отелло ўз соддадиллиги, юксак одамийлиги туфайли башарият яратган буюк муҳаббатнинг энг яхши фазилатлари рамзи бўлмиш покдомон Дездемона хиёнатини тасаввурига ҳам сиғдиролмасди. Отелло ҳақиқат олдида кўр ва кар бўлиб қолганди:

«Ўпиб туриб қилган эдим мен сени ҳалок,
Энг охири ўпиб туриб, жон бераман пок».

Бу даҳшатли фожиа икки олийжаноб сиймо — Отелло билан Дездемонанинг бегуноҳ ўлими, адолатнинг макр ва бўҳтон, разолат ва бадбинлик устидан чиқарган буюк айбномаси бўлиб қонли хотима билан тугади...

Томошагоҳ худди ўлик чиққан хонадондек жимжит, мотамсаро сукутда ётарди. На қарсак, на олқиш. Ҳеч ким ўрнидан силжимасди. Томошабинлар ҳайкалдек қотиб қолганди. Кўзларида қайғу, алам, ачиниш, изтироб, қандайдир жудолик азоби намоён эди.

Юксак маҳорат билан ўйналган спектакль оддий томошабинлар қалбини, фикри-зикрини сеҳрлаб қўйганди. Улар худди Отеллонинг ўзи сингари соддадил, ишонувчан эдилар. Улар саҳнадаги воқеалар ҳақиқатдан содир бўлаяпти, деб ўйладилар, унга ишондилар. Улар Отелло бу — Аброр Ҳидоятов, Дездемона бу — Сора Эшонтўраева, Яго эса Олим Хўжаев эканини унутиб қўйган эдилар. Улар санъатнинг шартли қонунларини билдирмасдилар. Бунда санъатнинг энг қудратли, сеҳрли кучи яширин эди...

Спектаклдан сўнг томошабин ижрочи артистларнинг маҳоратига муносабат билдирмаса, лоқайдлик билан чапак чалиб табрикламаса, жуда ғайритабиий кўринар экан.

Олдинги қаторда ўтирган Усмон Юсупов ва қурилиш бошлиқлари ўринларидан туриб ғалати бир ажабланиш билан томошагоҳга қарадилар. Усмон ака Аброр Ҳидоятов, Сора Эшонтўраева ва Олим Хўжаевларни саҳна олдига олиб чиқди-да, томошагоҳга қараб чапак чалди. Бир зумда гулдурос қарсак овозлари ер қаъридан чиқиб бутун саҳрога ёйилди...

Қурувчилар Усмон акани ўраб олишди. Соқоллари кўкрагига тушган нуроний бир чол одамлар орасини ёриб ўтди. Ҳали қадди-қомати, беллари бақувват, ўзи абжир кўринган бу чолнинг юзларида ажиндан асар ҳам йўқ, томирлари ўйнаб кетган забардаст қўлларини Усмон акага узатди;

—Ассалому алайкум, отахон! — қўл олиб кўришди Усмон ака.

— Сиз нима қилиб юрибсиз бу қурилишда?

— Мен ҳам эл қатори келганман, ўғлим, кетмон чопаман.

— Қаердансиз?

— Асакадан.

— Нечага бордингиз?

— Бир кам саксонга.

— Минг раҳмат, сизга! Қалай, томоша маъқул бўлдими?

— Маъқул бўлишга бўлди-ю, лекин,— ўйланиб қолди чол,— бу томошани ўзи ким битган, Усмон ўғлим?

— Мавлоно Шекспир.

— Ҳимм-м... Ўзим ҳам шундай бўлса керак, деб ўйлаган эдим.

Усмон ака бу чол Шекспирни қаёқдан билар экан деб таажжуб билан сўради:

— Нимани ўйловдингиз, отахон?

— Ким битган дединг?

— Шекспир.

— Ҳа, бундай томошани унақа-бунақа одам тўқиб чиқаролмайди. Ҳақиқатдан пир одам битади.

Усмон ака мийиғида кулиб:

— Пир эмас, Шекспир, отахон,— деди.

— Мен ҳам пир деяпман-ку, ўғлим, — деди чол озгина жаҳли чиққандек бўлиб,— энди сенга бир маслаҳатим бор, Усмон ўғлим, ана шу томошани битган одамни ўзингга чақирсанг.

— Қаёққа, Марказқўмгами? — деб сўради кулиб Усмон ака.

— Ҳа, ҳа.

Йиғилганлар кулиб юборишди. Усмон ака одоб юзасидан ўзини беихтиёр кулгидан тийди.

Орага жимлик чўкди. Ҳамма ҳайрон бўлиб, чол ўзи нима демоқчи, нимани илтимос қилмоқчи деган хаёлда унга қараб турарди.

— Маслаҳатим шуки, ҳалиги икки ёш бору, қора араб билан унинг қайлиғи, бегуноҳдан бегуноҳ жувонмарг бўлиб кетди. Одатда меванинг сарасини қурт егандек бўҳтон ҳам яхши одамга ёпишади, — чол бармоқлари билан оппоқ соқолини тароқлади, ўйчан кўзларини бир нуқтага қадаб бир нафас ўйлаб турди-да, яна гапида давом этди:

— Ана шу томошани битган одамга айтсанг, шу икки ёшни ўлдирмаса.

Чолнинг бу гаплари тўпланиб турганларни ҳайратга солди. Усмон ака қошлари чимирилиб, бир дақиқа ўйга чўмиб турди-да:

— Хўп, отахон, албатта айтаман,— деди у билан хайрлашар экан.

Усмон ака кетаётган йўлидан ҳалиги томошагоҳга бориб ўтирди. Қурилиш бошлиқлари ҳам аста-секин унинг қаторидан жой олдилар.

— Эшитдингларми, чол айтган бу гапнинг тагида чуқур маъно ётибди, бунинг мағзини чақиш керак, мағзини. Бўлмаса саксонларга бориб қолган қария, савод ҳам йўққа ўхшайди, лекин спектаклнинг нақадар зўр таъсир қилганини кўрдингизми, мен «Отелло»ни оддий томошабин тушунармикан, деб қўрққан эдим. Ахир бу Ҳамзанинг «Бой ила хизматчиси» эмас-ку. Ҳали спектакль охирида қурувчилар чапак чалмасдан ўтирганини кўриб артистлардан жуда хижолат тортиб тургандим. Буни қаранг, азбаройи чолга таъсир қилганидан, у ҳақиқатдан ҳам саҳнада шундай воқеа содир бўлганига буткул ишониб кетган. Ҳалиги оддий бир чолнинг мендан қилган илтимосини айтмайсизми,— Усмон ака куйиниб гапирарди,— тағин баъзи бир зиёлиларимиз халқнинг савияси паст, ғарб адабиётини тушунмайди, дейдилар, мана сизга санъатнинг сеҳрли кучи, мана сизга артистнинг маҳорати. Аброр — Отелло, Сора — Дездемона, Олим — Яго бўлиб ўйнаганларини томошабин бутунлай унутиб қўйган. Ҳақиқатдан ҳам бу Ҳамза театримиз академик театр. Агар мумкин бўлганида буларнинг ҳар бирига академик деган унвон берардим, — Усмон ака ҳаяжонини босолмай, ғурур билан гапирарди.

Суҳбатга Саркисов аралашди:

— Шекспиршуносларнинг ҳикоя қилишича, Англиядаги театрлардан бирида «Отелло» спектакли қўйилган. Унинг сўнгги саҳнасида Отелло Дездемонани бўғиб ўлдираётганда залдаги оқсуяк томошабинлардан бири «сен, қора танли араб, нега оқ танли аёлни ўлдирасан»... деб Отеллони, яъни уни ўйнаётган артистни шартта отиб ташлаган экан.

— Ана кўрдингизми, — деди Усмон ака ҳайратга тушиб.

Ҳар ким спектакль ҳақида ўз мулоҳазаларини билдирарди. Баъзи бир кишилар раҳбар олдида ўзини кўрсатиш, кўп нарсани билишлигини намойиш қилишга ҳаракат қиларди.

Шароф Рашидов баланд бўйли, қотмадан келган, камтарин, камсуқум, фариштаси бор одам эди. У киши гарчанд бадиий адабиётни биладиган қалам соҳиби бўлса ҳам маҳмаданалик қилмай бир чеккада андиша билан одоб сақлаб турарди. Усмон ака «нега сен гапирмайсан» дегандек Шароф Рашидовга қаради. Шундагина у киши истеҳзо билан суҳбатга қўшилди:

— Ҳалиги чолнинг гапидан кейин бир нарса эсимга тушиб кетди. Самарқандда дорилфунунда ўқиб юрган чоғларим эди. Адабиётдан дарс берувчи бир домламиз машҳур инглиз ёзувчиси Ричардсон билан бўлиб ўтган бир тарихий воқеани айтиб берганди. «Клариса Тарлау» ёки «Бир ёш хонимнинг тарихи» романининг ҳар бир бобини пешма-пеш босмахонага олиб келиб бериб тураркан. Уни босаётган босмахона ишчилари катта қизиқиш билан мунтазам ўқиб борар эканлар. Ёзувчининг кейинги бобларни ҳам тезроқ олиб келишини сабрсизлик билан кутар эканлар. Романнинг бош қаҳрамони Кларисани босмахона ишчилари шу қадар севиб қолган эканларки, бир кун юздан ортиқ киши ёзувчи уйига бориб муаллифдан уни ўлдирмаслигини илтимос қилибдилар.

— Хўш, ёзувчи нима дебди, — шошилиб сўради Усмон ака. Шароф Рашидов мийиғида кулиб қўйди-да, ҳикоясини давом эттирди:

— Нима дерди. Роман муаллифи Кларисани мен ҳам яхши кўраман. Менга қолса ўлмаса деймян. Начора, ўладими, тирик қоладими—буни ҳозир менинг ўзим ҳам билмайман. Буни романдаги воқеаларнинг ривожланиб бориши ҳал қилади, деган экан.

— Қаранг, қандай доно гапларни айтган экан, — завқланиб кетди Усмон ака. Сўнг ўрнидан туриб ҳамма билан хайрлашди.

Убай БУРҲОН,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби.

ЭЪЛОН

«ТОШКЕНТ ТРАКТОР ЗАВОДИ»

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ

Т28Х4МА ТРАКТОРЛАРИ УЧУН №Х4М-000500-10-100 ЙИҒМАСИДАГИ ТРАНСМИССИЯЛАРНИ

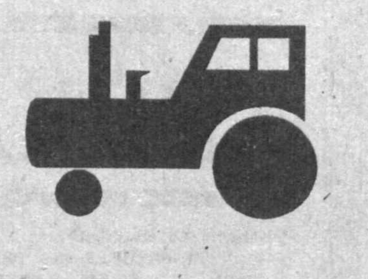

ЭРКИН НАРХЛАРДА СОТАДИ

Қуйидаги манзилга мурожаат қилинг: Тошкент, Буюк Ипак йўли, 434.

64-05-61, 64-76-56

ЎТГАНЛАРНИНГ ОХИРАТИ ОБОД БЎЛСИН!

Баҳодир Саиднабиевич ҚОСИМХЎЖАЕВ

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Котибиятининг катта референти Баҳодир Саиднабиевич Қосимхўжаев 1993 йил 7 март куни 42 ёшида бевақт вафот этди.

Ўлим орамиздан ажойиб инсон, меҳрибон фарзанд, жафокаш ота, аҳил оила бошини олиб кетди. У қисқа умр кўрди. Ана шу қисқа вақт ичида Чирчиқ электркимё комбинати жамоасида меҳнат қилди. Қуролли Кучлар сафида хизматини ўтади, республика ёшлари билан фаолият кўрсатди ва Афғонистонга байналмилал ёрдамини кўрсатди. 1985 йилдан бери у Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Котибиятининг Ташкилий совет ишлари бўлимида баракали меҳнат қилди.

Баҳодир Саиднабиевич хушмуомалалиги, одамийлиги, дўстлар ўртасида дилкашлиги, инсонлар қалбига йўл топа билиш қобилияти ва топширилган иш учун юксак масъулиятни ҳис этиши билан ажралиб турар эди.

Б. С. Қосимхўжаевнинг бевақт вафоти бизни қаттиқ қайғуга солди. Биз марҳумнинг оиласига, қариндошларига ва барча яқинларига самимий ҳамдардлик изҳор этамиз. Баҳодир Саиднабиевич Қосимхўжаевнинг ёрқин хотираси қалбларимизда абадий сақланиб қолажак.

Бир гуруҳ ўртоқлари.

«Ўзбектуризм» миллий компанияси девони жамоаси Г. Аббосовага отаси

Арслон АББОСОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

«Халқ сўзи» ва «Народное слово» газеталари жамоалари таҳририятнинг хўжалик бўлими ходими Рашид ака Исмоиловга хотини

Ҳуррият СОАТОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдирадилар.

Республика Прокуратураси раҳбарияти ва ходимлари ушбу жамоанинг масъул ходими Р. Матчоновга онаси

Лайло ЗАМОЛЕТДИНОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қиладилар.

Тошкент давлат юридик институти жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, институт кекса ходими, собиқ кафедра мудири доцент

Холида САМАТОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва қариндошларига чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент кимё-технология олийгоҳи «Кимё технологиясининг механика асослари» таҳсилгоҳи ходимлари шу таҳсилгоҳ доценти, «Полимерстройоснастка» кичик корхонаси директори Н. З. Султоновга отаси

СУЛТОНОВ Заки Гансаевичнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этадилар.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР: маълумот учун 33-07-48; эълонлар бўлими 32-09-25. Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир: Анвар ЖЎРАБОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ, Эсирган БЎЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Эркин ВОҲИДОВ, Миракмал МИРАЛИМОВ, Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Людмила ПОРФИРЬЕВА, Қулаҳмад РИЗАЕВ, Александр ТЮРИКОВ (масъул котиб, «Народное слово»), Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Муҳаммаджон ҚОРАБОЕВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди 24.00. Буюртма Г — 131. Тираж 107858. 1 2 3 4 5 6